ИМАНДАН ИХСАНҒА

Юлсыларға Нәсихәт

ОСМАН НУРИ ТОПБАШ

بسم الله الرحمن الرحيم

Мәскәү - 2022

16+

УДК 28-1
ББК 86.38-124.7
Т14

Баһалаусылар:
А.З. Салеев
Р.Р. Фасхудинов
К.Л. Жагипаров
Р.Ш. Мамедов

Төрөксәнән тәржемәсе:
Айҙар Хәбибуллин

Рус теленән тәржемәсе:
Әҙибә Ғәҙел

ВСЕ ПРАВА ЗАЩИЩЕНЫ
ISBN: ***
ИЗДАТЕЛЬСТВО ООО “МИР ЗНАНИЙ” 2022

Книги можно заказать:
Тел. 8(968)7693443
Веб-сайт: www.islamicbook.ru
mirznaniy571@mail.ru

ИМАНДАН ИХСАНҒА

Йәшләргә Нәсихәт

ОСМАН НУРИ ТОПБАШ

НӘШЕРСЕНӘН

Аллаһтың тәҡүәле ҡолдары әйтә: *«Тормоштоң маҡсаты – иң яҡшыны алыу һәм иң яҡшыны күреүгә лайыҡ булыу»*. Йәғни, улар камил инсан булыу юлында тырышлыҡ һалыу кәрәклеген күркәм рәүештә аңлата һәм мөьминдең төп маҡсаты Ғаләмдәр Раббыһына яҡынайыу булырға тейешлеген төшөндөрә.

Кешене иң гүзәл һүрәттә (әхсани тәҡүим) бар ҡылған Раббыбыҙ ҡолоноң бөтә ғәмәлдәре, әхлағы һәм ғибәҙәттәре, Әхирәткә илткән юлы – һәммәһе камил булыуын теләй. Аллаһ инсанды Ер йөҙөндә хәлиф булһын тип яралтҡан, һәм Ул уның ошо юғары дәрәжәгә тап төшөрмәйенсә йәшәүен, мәңгелек төйәге булған Йәннәткә, Раббыһын күреүгә лайыҡ булыуын теләй.

Был бәхеткә бары тик фани донъяла ғына өлгәшергә мөмкин. Йәннәткә юл рухи тәрбиә алыу нәтижәһендә ошо донъяла башлана. Илаһи үәхи алған бөтә пәйғәмбәрҙәр, рухи остаздар һәм ғариф-

тар кешене «нәфс-аммара»[1] әсирлегенән азат итеү, Бер Аллаһҡа ғына ғибәҙәт ҡылған ҡол дәрәжәһенә күтәреү өсөн барса көсөн һалған. «Рухи йәһәттән үҫешмәгән кешенән нескә күңелле, юғары әхлаҡлы, камил инсанды бар ҡылыу өсөн», был остаздар когортаһы быуаттар буйы Изге Ҡөрьәнгә нигеҙләнгән һәм Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) йөҙөндәге «иң гүзәл өлгөнө (усвәтун хәсәнә)» үрнәк итеп алған махсус тәрбиә системаһын булдырған. «Сәғәҙәт быуаты»нан һуң барлыҡҡа килгән һәм беҙҙең көндәргә килеп еткән был система «Тәсауыф» атамаһын алған.

Тәсауыф системаһы ҡолға Аллаһҡа яҡынайырға мөмкинлек биреүсе төрлө методикалар һәм әхлаҡи принциптар булдырған һәм ошо юлды һайлаусыларға уларға ныҡлы таянып эш итеүҙе йөкмәткән. Күпме һәләтле һәм тырыш мөьмин, ҡуйылған талаптарҙы ентекле үтәп, Раббыбыҙҙың рәхмәте һәм йомартлығы менән тәҡүәләр дәрәжәһенә күтәрелгән һәм Уның бәхетле ҡолдары каруанына ҡушылған.

Улар һымаҡ Раббыбыҙға атлыҡҡан, шундай уҡ бүләккә лайыҡ булырға теләгән юлсы мотлаҡан ошо ҡағиҙәләрҙе үтәргә тейеш:

1. Нәфс-аммара – «бойороусы нәфес», кеше рухиәтенең хайуанға яҡын торған иң түбән кимәле.

1. Инанысын, ғаҡыдаһын «әһле сөннә үәлджәмәғәт»кә ярашлы үҙгәртеү.

2. «Фарыз», «вәжиб», «сөннә», «мәндуб», «хәләл», «харам», «мәкруһ» һәм шикле булғандар иҫәбенә ингән шәриғәт ҡанундарын тейешле кимәлдә ятлап алыу.

3. Алған ғилемеңә ярашлы ғәмәл ҡылыу.

4. Тәсауыф юлына нәфесен һәм ҡәлбен паклау ниәте менән баҫыу.

Һеҙ ҡулығыҙға алған әҫәр – хөрмәтле шәйехебеҙ яҙған китап-нәсихәт, унда ул «зекер», «тәфәккүр» һәм «мураҡаба» кеүек рухи тәрбиә алымдарының асылын, уларҙың актуаллеген асып һала.

Форсаттан файҙаланып, Аллаһу Сүбхәнәһү үә Тәғәләнән хөрмәтле остазыбыҙға - иҫәнлек-һаулыҡ, именлек, ә уҡыусыларыбыҙға Раббыбыҙ юлында уңыштар теләйбеҙ.

ТӘСАУЫФ ҺӘМ РУХИ ТӘРБИӘ

Диндең маҡсаты – кешене Яралтыусыһы менән таныштырыу, Раббыһы алдындағы бурыстарын һәм яуаплылығын аңлатыу, кешеләрҙең үҙ-ара мөнәсәбәттәрендә Изге Ҡөрьән һәм Сөннәгә нигеҙләнгән ғәҙелллек, бер-береңдең хоҡуҡтарын һаҡлау, именлек урынлаштырыу, йәғни иман эйәһенең Аллаһҡа яҡынайыуы һәм Йәннәт баҡсаларына лайыҡ булыуы өсөн шарттар тыуҙырыу.

Ә Тәсауыфтың маҡсаты – мөьминде ошо оло маҡсатҡа лайыҡ булырлыҡ пак ҡәлб, рухи үҫеш кимәленә күтәреү, йәғни рухиәт һәм физик тән берлегенә, аһәңенә ирешергә мөмкинлек биреү.

Изге Ҡөрьәндә **- тәҡүә**[2] һәм **тәзкиә,** хәҙистәрҙә **зүһд** һәм **ихсан** төшөнсәләре аҫтында күҙ уңында тотолған тәсауыфты «фикһи-батын» (рухи ғилем) термины менән атап йөрөтөү ғәҙәткә ингән.

---

2. **Тәҡүә:** Аллаһ алдында яуаплылыҡ тойоп, Аллаһ ҡушҡанды ғына эшләү, дин ғәмәлдәрен ихласлыҡ менән башҡарыу. Икенсе һүҙ менән әйткәндә, нәфесеңдән бөтә түбән теләктәрҙе алып ташлау, рухи потенциалыңды үҫтереү.

Тәсауыф – «мәғрифәтуллаһ һәм мөхәббәтуллаһты»[3] ҡабул итер өсөн, Аллаһҡа яҡыная алыр өсөн, рухи донъябыҙҙың пакланыу һәләте.

Тәсауыфты уның менән йәшәгәндә генә аңларға мөмкин, шуға күрә уны бөтә нескәлектәренә ҡәҙәр асып һалып булмай. Бына ни өсөн Аллаһтың салих заттары, Тәсауыф кристалының төрлө ҡырҙары сағылышын тойоп, Тәсауыфҡа төрлө-төрлө билдәләмәләр биргәндәр, ошо билдәләмәләргә таянып, Тәсауыф төшөнсәһенә бер ни тиклем дөйөм аңлатма бирергә мөмкин:

Тәсауыф – гүзәл әхлаҡ һәм әҙәп;

Тәсауыф – «нәфс тәзкиәһе» һәм «ҡәлб тәсфиәһе»;

Тәсауыф – осо-ҡырыйы күренмәгән көрәш. Ул нәфескә ҡаршы бөйөк йыһат;

Тәсауыф – ихлас;

Тәсауыф – истиҡамәт (тура юл);

Тәсауыф – шөкөр итеү һәм күндәмлек;

Тәсауыф – Ҡиәмәткә килгән һәр быуынға Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) фатихалы образын сағылдырыусы көҙгө. Рухиә-

3. Мәғрифәтуллаһ һәм мөхәббәтуллаһ – Хаҡ Тәғәләне танып белеү һәм Уға мөхәббәт.

тен тойоп, сикһеҙ мөхәббәт, бөтә күңелең менән Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) фатихалы тормошонда иреп юғалыу тигән һүҙ был. *«Кеше үҙенең һөйөклөһө менән»*[4] хәҙисенең асылына төшөнөү ниәте менән ғибәҙәттә булыу, Аллаһҡа күндәмлек, Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әхлағына эйә булырға һәм уның һымаҡ йәшәргә ынтылыу;

Тәсауыф – «иман» һоҡланыуы менән ҡылынған ғибәҙәттәр, илһам менән ҡылынған ғәмәлдәр;

Тәсауыф – тәҡүәлеккә эйә булыу сәнғәте;

Тәсауыф – Раббыбыҙ Аллаһҡа яҡынайыу сәнғәте;

Тәсауыф – яҙмыштың осош-түңкәрелештәре араһында тыныслыҡты юғалтмау һәләте;

Тәсауыф – тормошоң ҡайһылай ғына үҙгәрмәһен, Аллаһҡа шөкөр итә белеү сәнғәте;

Тәсауыф – зарланыуҙы онотоу сәнғәте;

Тәсауыф – гүзәл әхлаҡҡа эйә булыу;

Тәсауыф – изге һәм фатихалы тәрбиә;

---

4. Бохари, Әҙәп, 96; Мөслим, Бирр, 165.

Тәсауыф – камиллыҡҡа ирешкән мөьминдең бөтә мәхлүҡтәргә шәфҡәт һәм мәрхәмәт менән ҡарауы, уларҙың кәмселектәрен төҙәтә белеүе;

Тәсауыф – ҡолдо Аллаһҡа илтеүсе юл;

Тәсауыф – Ҡөрьән һәм Сөннәне аңлау, тулыһынса уларға таянып йәшәү;

Тәсауыф – хәҡиҡи мөхәббәткә эйә булыу сәнғәте.

Хәҡиҡи тәрбиә - холҡондо үрҙә һанап кителгән сифаттар менән биҙәү сәнғәте ул.

❀

Ныҡлы белеп ҡуйыу лазым: Тәсауыф бинаһы Изге Ҡөрьән һәм Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Сөннәһе нигеҙенә генә ҡорола ала. Изге Ҡөрьән һәм Сөннә талаптарына ярашлы ғүмер итеү һәләте һәм шәхесендә Исламдың әхлаҡи принциптарын сағылдырыу – рухи үҫеш юлының тәүшарты.

Беҙҙең инаныстарыбыҙ «Әһле Сөннә үәлджәмәғәт» сиктәренә әйләнеп ҡайтырға тейеш, ғибәҙәттәребеҙ һәм ғәмәлдәребеҙ шәриғәт нормаларына ярашлы булырға тейеш. Үҙебеҙ, хәләл ефеттәребеҙ, балаларыбыҙ Ислам буйынса йәшәйме? Үҙ-үҙебеҙгә хисапламабыҙ ғүмеребеҙ буйына

һуҙылған вирдыбыҙ[5] булырға тейеш. Ниндәй генә шарттар булмаһын, беҙ Ислам буйынса йәшәргә тейеш, Аллаһ, Уның Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) һәм беҙҙең арала упҡын ятырға тейеш түгел.

Рухиәтеңде сафландырыу өсөн, хәләл һәм харамға етди иғтибар биреү, шикле нәмәләрҙән йыраҡ тороу, үҙебеҙ яуаплы булғандарҙың хоҡуҡтарын һаҡлау, эштәребеҙгә етди ҡарау мөһим, Раббыбыҙға яҡынайыу маҡсатында нәфел ғибәҙәттәрҙе ҡылыуға тырышлыҡ һалыу лазым. Был юлда хәләл ризыҡ ейеүгә иғтибар ҙур булырға тейеш.

Ризыҡ тәнде туҡландырған кеүек, ғибәҙәттәр рухиәткә көс һәм ҡеүәт бирә. Хәләл ризыҡ рухиәтте байыта, нурландыра, бәрәкәт бирә, харам ризыҡ иһә ғәмһеҙлек, моңһоҙлоҡ алып килә, ауыр таш булып ята.

Аллаһтың ҡушҡандарын үтәгән, Уға күндәм булған, Уға шөкөр иткән йөрәктәр хикмәт, изгелек һәм «фәйез» аҡҡан үҙәнгә әүерелә. Һәм киреһенсә, харамдан һәм шикле нәмәләрҙән тайшанмаған күңелдәр һәм тәндәр тулыһынса яманлыҡ сығанағына, әшәкелек ояһына әүерелә.

5. Вирд - Шәйех тарафынан мөритенә бирелгән билдәле аят һәм доғаларҙан торған һәм һәр көн билдәле бер ваҡытта үтәлгән рухи вазифа.

Ғабделкадир Ғәйләни (ҡуддиса сырруһу) ризыҡтың рухиәтте сафландырыуҙағы роленә баҫым яһап әйткән: харам ризыҡ күңелде үлтерә. Рухиәтте нурландырған ризыҡ бар, рухиәтте ҡараңғылатҡан ризыҡ бар. Фани донъя ғәмәлдәренә өйөрөп алып киткән ризыҡ бар, мәңгелеккә алып киткән ризыҡ бар. Һине ике донъяла ла «заһид» иткән, фани һәм мәңгелек донъяларҙы Бар ҡылыусыбыҙға йүнәлткән ризыҡ бар. Харам ризыҡ һине донъя мәшәҡәттәренә күмер һәм уның боҙоҡлоҡтарын һиңә күркәм итеп күрһәтер. Хәләл ризыҡ әхирәтеңде ҡайғыртыуға этәрер һәм ғибәҙәттәргә мөхәббәт уятыр. Хәләл ризыҡ йәнеңде Аллаһҡа яҡынайтыр».

Мәүләнә шәйех (ҡуддиса сырруһу) әйткән:

«Кисә төндә ашҡаҙаныма бер нисә киҫәк шикле ризыҡ эләкте һәм илаһи илһамға юлды япты» - бында ул ризыҡтың физик яҡтан хәләл булыуына ғына түгел, рухи яҡтан хәләл булыуына ла иғтибар итеү кәрәклегенә баҫым яһай.

Йөрәктә даимән «ихсан» тойғоларын уятҡан «истигфар», «доға», «зикр» һәм «тәсбих»тәрҙе үҙ эсенә алған «вирд» һәм «зикр» рухи тәрбиәнең икенсе нигеҙен тәшкил итә. «Вирд» һәм зикр нәфесте тәрбиәләүҙә, ҡәлбте паклауҙа, ғибәҙәттәрҙе ихлас, хошуғ һәм вәжд менән ҡылыуҙа, әҙәбеңде күркәмләндереүҙә,

ғөмүмән кешенең нәзәкәтле, түбәнселекле, әҙәпле булыуында ҙур урын алып тора. Тарихҡа баҡһаҡ, күрәбеҙ: пәйғәмбәрҙәр һәм салих заттар кеше шәхесен тәрбиәләүҙә «вирд» һәм «зикр» методтарын киң файҙалланған.

Рухи тәрбиәнең өсөнсө нигеҙе – рухи остазыңдың – камил мөршидтең рухи хәләтен ҡабул итергә һәм сағылдырырға мөмкинлек биргән сохбет. «Сохбет» - тимәк, «бергә булыу». Бер кешенең рухи хәләте тирә-йүндәгеләргә йоғонто яһай. Салих заттар, әүлиәләр менән бергә булғандар тора-бара уларға тиңләшә башлай. Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәхәбәләрен сохбеттар ярҙамында тәрбиәләгән. «Беҙҙең юл – сохбет юлы», - тигән Шах Нәҡшибәнд (ҡуддиса сырруһу) һәм ул тап сохбетты рухи тәрбиә нигеҙе итеп алған.

Сохбет китап уҡыу йәки вәғәз тыңлау ғына түгел. Сохбет – илаһи ғилем, бәрәкәт һәм хозурлыҡ яуған рухи йыйын. Ул йыйында, Аллаһтың яҡынлығын тойоп, ҡәлбтәр йомшара, һәр кем ихтыяжына ҡарап рухи тере һыу ала. Ғибәҙәт булараҡ даимән ойошторолған сохбеттарҙың тәмен аңлатып биреү мөмкин түгел.

Сохбеттарҙың тәьҫире ихласлыҡҡа бәйләнгән. Шәхестең күркәмләнә барыуы, йөрәккә тәьҫир

иткән һүҙҙәр йоғонтоһонда холҡондоң ыңғай яҡҡа үҙгәреүе ихласлығың дәрәжәһенә бәрәбәр.

Рухи тәрбиәнең дүртенсе нигеҙе Аллаһтың барса ҡолдарына һәм хатта мәхлүктәренә шәфҡәт һәм миһырбанлыҡ менән хеҙмәт итеүгә ҡайтып ҡала. Һәр кем, һәләтенә һәм мөмкинлектәренә ҡарап, уға өлөш индереүгә үҙен яуаплы тип иҫәпләргә тейеш. Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә ихласлыҡ, мәрхәмәт һәм шәфҡәт менән Үҙенең ризалығы өсөн ҡылынған ғәмәлдәрҙе генә ҡабул итә.

Хеҙмәт Аллаһтың ризалығына ирешеүҙә айырым урын алып тора. Шуға күрә Йәнәбе Хаҡ юлында хеҙмәт итеүселәр тырышлыҡтары өсөн матди бүләк тә, рухи бүләк тә көтөргә тейеш түгел, Аллаһтың ризалығына өмөт бағлап, үҙҙәре хеҙмәт иткәндәргә рәхәмәтле булырға тейештәр.

Икенсе яҡтан, хеҙмәт – мөһим рухи тәрбиә мәктәбе. Мөхәббәт, шәфҡәт, баҫалҡылыҡ, фиҙакәрлек һәм башҡа гүзәл һыҙаттар ошондай хеҙмәттә генә шәхестең айырылғыһыҙ сифатына әүерелә. Аллаһ юлынан барыусылар тура юлдан тайпылмаһын, илаһи ярҙамға өмөт бағлап, иман юлында ныҡ баҫып торһон өсөн, һәр беребеҙ ҡулынан килгәнсә хеҙмәт итергә тейеш.

❀

Был әҫәрҙә беҙ рухи тәрбиә эшендә бик кәрәк булған ҡайһы бер алымдар һәм әхлаҡи принциптарға туҡталып үтербеҙ. Ул алымдар һәм принциптар тураһында айырым бүлектәрҙә бәйән итербеҙ.

I. ТАҢ АЛДЫНДАҒЫ ТӨН ХИКМӘТЕ

Аллаһ Тәғәләнең Ҡөҙрәте менән төндөң үҙ сере, хикмәте бар, уларҙы баһалап бөтөү мөмкин түгел. Ул сер Рабыбыҙҙың антында ла сағыла:

«Барсаһын үҙ ҡараңғылығына алыусы төн исеме менән әйтәм!» (әл-Иншиҡаҡ (Йыртылыу), 17) -ихласлыҡ һәм рухи танып белеү аша бик күп хәҡиҡәттәрҙе күреү мөмкин булған илаһи тәҙрә ул.

Илаһи үәхиҙәр күбеһенсә төндә төшөрөлгән. Пәйғәмбәрлек билдәһе булған изге төштәр илаһи үәхи тулы төндә ебәрелгән. Ҡайһы саҡ беҙ лайыҡ булған Ләүхел-Мәхфүз хәҡиҡәттәре сағылышы булған юш килеүсе төштәр – фатихалы төндәр хикмәте. Аллаһ Тәғәләнең һөйөклө ҡоло, барса Ғаләмгә рәхмәт булып килгән Пәйғәмбәребеҙ Мәхәммәт (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Миғражы һәм исраһы ла төндә була.

Хозурлыҡ һәм фәйез менән тулы төндәр тәҡүәлеләр өсөн айырым бер хазина. Ул хазинаның хәҡиҡи ҡиммәтен аңлағандар белә: барса

мәхлүктәр тәрән йоҡоға талған төндөң икенсе өлөшө – доғалар, ғибәҙәттәр һәм, тетрәнеп, Раббыбыҙға мөрәжәғәт итеү өсөн иң бәрәкәтле мәл.

Барсаһы тыныслыҡҡа сумған мәлдә Ғаләм «каҫрәт»тан (күплектән) «вахдат»ҡа (берлеккә) ынтыла. Ҡол фани донъя мәшәҡәттәренән арына һәм Яралтыусыһына уҡтала. Был мәлдә Раббыһына, Уға яҡынайыуға ынтылғандарға ҡабатланмаҫ мөмкинлектәр асыла.

Таң алдындағы сәғәттәр – Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә Үҙ ҡолон Үҙенә саҡырған айырым бер ваҡыт. Был саҡырыуҙың оло-ғара бәрәкәт булыуын төшөнөп, мөьмин Уға рәхмәтле булып яуап бирергә тейеш. Таң алдын ғибәҙәттәрең менән йәнләндереү – Раббыбыҙға мөхәббәт һәм хөрмәт билдәһе.

Аллаһ Тәғәлә төндә, таң алдынан уяу булған тәҡүәле ҡолдарын Раббыһының асыуынан ҡурҡҡандары һәм Йәннәт баҡсаларына лайыҡ булғандары өсөн маҡтай:

«Төндәрен әҙ йоҡлағандар. Сәхәр ваҡыттарында ярлыҡау һорағандар» (әҙ-Ҙәрийәт, 17-18);

«Улар кистәрен Раббылары ҡаршыһында сәждәгә китеүселәр» (әл-Фурҡан, 64).

Төнгө намаҙҙар һәм тәсбихтәр - асылда Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә менән осрашыу һәм әңгәмә.

Таң алдындағы сәғәттәр тыуаһы көндө фәйез һәм бәрәкәт менән тултырыусы рухи хозурлыҡ менән йәнләнә. Башҡалар йоҡлағанда уяу булыу һәм Аллаһтың Рәхмәте мөхитенә инеү – Раббыбыҙҙың Мөхәббәте һәм Шәфҡәте хөкөм һөргән мәжлестә һайлам ҡолдары араһында булыу тигән һүҙ.

Әгәр мөьмин солтанатлы төнгө ваҡыттың файҙаһын күрә алһа, зекер рухиәтенә күмелһә һәм уның күңеле зекер фуизәтенең төҫөнә буялһа, уның төндәре көндән дә яҡтыраҡ буласаҡ. Әгәр ҙә ки инде төн йоҡоға баш була алмайынса бушҡа үтһә, ул ҡая ташҡа, диңгеҙгә, сүллеккә яуған һәм һис бер үҫентегә йәшәү бирмәгән ямғыр кеүек.

Төндөң мөбәрәк гүзәллеге һәм серҙәре уны ғибәҙәттәрҙә һәм тәфәккүрҙә (илаһи һәм рухи нимәләр хаҡында уйланыу) үткәргәндәргә генә асыла. Ул серҙәргә лайыҡ булған ҡолдарҙың рухтары, юғары тойғолар менән күркәмләнеп, Аллаһтың бихисап кәүҙәләнештәрен сағылдырып һәм мәғрифәтуллаһҡа төрөнөп, ер һәм күктәрҙе иңләп асыла.

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Төндә шундай сәғәт бар. Әгәр мосолман, шул ваҡытҡа тап килеп, донъя йәки Әхирәт өсөн Аллаһтан берәй якшы нәмә һораһа, Йәнәбе Хаҡ

уға теләгәнен мотлаҡ бирәсәк. Ул сәғәт һәр төн һайын булып тора» (Мөслим, Мусафирин, 166).

Хәсән Басри шәйехкә һорау биргәндәр:

«Төндә намаҙҙа үткәргәндәрҙең йөҙө ни өсөн шулай гүзәл һәм яҡты?»

Шәйех шундай яуап биргән:

«Сөнки улар Мәрхәмәт Эйәһе менән яңғыҙ ҡала».

Раббыһына ғашиҡ был мөьминдәр, төндөң үткәнен дә һиҙмәйенсә, һәр иртәне Яралтыусыһына тағы ла олораҡ һөйөү тулы күңел менән ҡаршылай.

Төндөң илаһи серҙәрен һәм хәҡиҡәтен асыу, йәғни тейешенсә уның файҙаһын күреү тураһында Баязит Бистами әйткән:

«Төндәрем көнгә әйләнмәй тороп, мин һис нимәгә ирешә алманым».

Ә Хәсән Басри шәйех төнгө ғибәҙәттәрҙән мәхрүм булғандар тураһында былай тигән:

«Үҙ гонаһтарының ауырлығынан яфа сиккәндәргә генә төнгө ғибәҙәттәргә тороу ҡыйын».

❀

Үҙ рухиәте серҙәренә төшөнгәндәр, төндөң йәшерен тылсымын тойғандар белә: үҙен рухи

фуизәттән мәхрүм иткәндәр иртән йонсоу килеш килеп тора һәм уларҙың көндәре лә бәрәкәттән мәхрүм килеш үтә. Төн ҡиммәтен аңламаған ундай кешеләргә көн бәрәкәтенә өмөт бағларға ярамай. Һәр иртәне имен ҡаршыларға теләгән кемсәгә төндө илаһи һәм рухи сағылыштар мөхитенә ынтылып үткәреү лазым.

Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шуға күрә ошондай нәсихәт биргән:

«Фарыз намаҙҙарҙан һуң иң яҡшы намаҙ – йоҡо араһында ҡылынған төнгө намаҙ» (Мөслим, Сыйам, 202-3; Тирмиҙи, Мевакит, 207).

Шулай уҡ Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Ябраил (ғәләйһис-сәләм) миңә килде һәм әйтте: *«Мөьминдең ҡиммәте тәһәджүд намаҙын ҡылыуҙа икәнлегенә һис бер шик юҡ...»* (Джәмиғүл-Фәүәид, I, 335)

Ғәмр бин Ғаббас (радыйаллаһу ғәнһү) бәйән итә: «Мин һорау бирҙем:

– Йәә Рәсүлуллаһ! Ҡолдоң Раббыбыҙға үтә лә яҡын булған мәле бармы ул?

Ул әйтте:

– Эйе, Раббыбыҙҙың Үҙ ҡолона иң яҡын булған ваҡыты – төндөң һуңғы өлөшөнөң уртаһы. Әгәр

Аллаһты зекер иткәндәр араһында булырға көсөң етһә, улар араһында бул! Сөнки тәүлектең был ваҡытындағы намаҙ “мәшхуд” (был мәлдә фәрештәләр әҙер генә торалар)» (Нәсаи, Мәүәкитус-Саләт, 35)

Көн һәм төн ҡиммәтен айыра белеү – айырым бер илаһи бүләк. Әгәр ҙә ки мосолман ҡатып ҡалған һәйкәл шикелле урындығында ята икән, ул үҙен илаһи бәрәкәттән һәм төндөң рухиәтенән мәхрүм итә. Бер көн килеп донъя ләззәттәренән мәхрүм буласаҡ мәңгелек юлсылары ғына бит беҙ. Күк көмбәҙе буйлап йүгерешкән йәйге болоттар һымаҡ ерҙәге ҡыҫҡа ғүмеребеҙ Әхирәтте уйламай үтә икән, артынан кис еткән көн һымаҡ ҡына ул.

❀

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) рухи тәрбиә системаһында баһалап бөткөһөҙ ҡиммәткә эйә булған тәһәджүд намаҙын ҡылыу мәсьәләһендә сәхәбәләренә ҡарата талапсан булған. Был ғибәҙәтте ҡылыуға ул тәүге нәүбәттә үҙенең яҡындарын өндәй башлаған. Бер төндә ул Ғәли һәм Фатыманың (радыйаллаһу ғәнһүмә) ишеген килеп ҡаға һәм әйтә:

«Һеҙ намаҙ ҡылырға уйлайһығыҙмы?» – ошо рәүешле ул төндөң рухи бәрәкәтенән мотлаҡ файҙаланып ҡалырға саҡыра.

Сәхәбәләрен ул таң алдынан гел уяу булырға өгөтләй:

«Төнгө намаҙға мотлаҡ торорға тырышығыҙ! Был беҙгә ҡәҙәр йәшәгән тәҡүәләр әҙәбе һәм Аллаһҡа яҡынайыу юлы. Был ғибәҙәт гонаһтарҙан йыраҡлаштыра, хаталар өсөн кәффарәт булып тора һәм тәнде сир-сырхауҙан арындыра» (Тирмиҙи, Дәғүәт, 101/3549).

Ҡады Бәйдәүиҙән (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) киләһе бәйән сәхәбәләрҙең төндө нисек үткәреүе тураһында:

«Биш ваҡыт намаҙ – фарыз, ә тәһәджүд намаҙы сөннәгә әйләнгәс, Рәсүлуллаһ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) төндәрен өйөнән сыға һәм, сәхәбәләренең хәлен белер өсөн, уларҙың өйҙәре тирәһендә йөрөй ине. Ҡөрьән уҡыу, зекер һәм тәсбихтәр арҡаһында сәхәбәләрҙең өйҙәре төндәрен бал ҡорто умарталарын хәтерләтә ине» (Әнвәрут-Тәнзил, IV, 111).

Аллаһ Тәғәлә нәфел ғибәҙәттәр ҡылған ҡолона төрлө-төрлө бәрәкәттәрен ебәреп тора. Әгәр ҙә ки әҙәм ниндәйҙер сәбәп арҡаһында ғәҙәтенә ингән изге ғәмәлен ҡыла алмаһа, Аллаһ Тәғәлә Үҙенең ҡолон ғибәҙәте ҡылынған һымаҡ бүләкләй.

Хәҙистә әйтелә:

«Әгәр берәү сире йәки сәфәрҙә булыуы сәбәпле (йыһатта йәки изге ғәмәл эшләгәндә) нәфел намаҙын ҡыла алмаһа, уға өйҙә йәки һау саҡта ҡылған ғибәҙәттәренең сауабы яҙыла» (Бохари, Йыһат, 134; Әхмәт, IV, 410, 418).

Изге аят хәбәр итә:

«Бары тик иман килтереп, изгелек ҡылғандар ғына улар янында (йәһәннәмдә) булмаç. Улар өсөн (йәннәттәрҙә) бөтмәç-төкәнмәç ниғмәттәр бар» (әт-Тин, 6).

Мөфәссирҙәр был аяттың мәғәнәһен шулай аңлата:

«Әгәр мөьмин даимән нәфел ғибәҙәтте ҡылһа, әммә сәфәрҙә булыу, ауырыу йәки ҡартлыҡ хәлһеҙлеге сәбәпле ул ғибәҙәтте ҡыла алмаһа, Аллаһ Тәғәлә уға шул уҡ сауапты бирәсәк. Тәне инде ғибәҙәт ҡыла алмаһа, хатта ки үлгәндән һуң да, был нәфел ғибәҙәт өсөн сауап илаһи мәрхәмәт арҡаһында мәңге дауам итәсәк».

Төн – ҡолдарҙың, Раббыбыҙ Аллаһҡа мөхәббәттәре сәбәпле һәм, Уның ризалығын ғына ҡаҙанырға ынтылып, уңайлы йылы урындыҡтарын ҡалдырып, Уның ҡашына барып баçҡан мәле. Күңелебеҙҙә Раббыбыҙға мөхәббәтебеҙ ни ҡәҙәр көслө булһа, төнгө намаҙға ынтылыш та шул ҡәҙәр көслө.

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) төнгө намаҙҙарҙы шул ҡәҙәр оҙаҡ ҡылған, хатта уның аяҡ табандары шешенгән. Уға һорау биргәндәр:

– Йәә Рәсүлуллаһ! Ни өсөн шулай үҙегеҙҙе йонсотаһығыҙ, Аллаһ Тәғәлә, «әл-Фәтх» сүрәһен ебәреп, Һеҙҙе тулыһынса ғәфү итеүен белдерҙе бит?

Ул әйткән:

– *Улайһа, нисек инде мин Уның рәхмәтле ҡоло булмайым?* (Бохари, Тәһәджуд, 6).

Төнгө намаҙҙарҙы ҡылыу еңел эш түгел, ул ҡайһы бер шарттарҙың үтәлеүен талап итә. Төнгө намаҙҙы ҡылыу теләге менән бер рәттән кисен күп ашауҙан тайшаныуҙы һәм ваҡытында йоҡоға китеүҙе талап итә ул. *«Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) төнгө намаҙға ҡәҙәр йоҡлауҙы һәм унан һуң әңгәмә ҡороуҙы хупламаған»* (Бохари, Мәүәкитус-саләт, 23).

Аллаһ юлындағы хеҙмәт һәм төнгө ғибәҙәткә торорға ҡамасауламаған шәриғәт рөхсәт иткән ғәмәлдәр генә һуң ятыуға сәбәп була ала. Был шарттарҙы үтәү тәртипкә, төнгө намаҙға тороу ауырлыҡтарын еңергә мөмкинлек биргән иғтибарлылыҡҡа өйрәтә, йоҡлағанда кешенең елкәһендә

шайтан төйнәгән төйөндәрҙән азат булырға ярҙам итә. Хәҙистә әйтелә:

«Һеҙҙең берәйегеҙ йоҡлап китһә, шайтан уның елкәһендә өс төйөн төйнәй һәм һәр береһенә шулай шыбырлай: “Йоҡла, төн оҙон!” Кеше, уянып, Аллаһты иҫкә алһа, төйөндәрҙең береһе сиселә; тәһәрәт алғас, икенсеһе сиселә; намаҙ ҡылғандан һуң – һуңғыһы. Таңды шул рәүешле ҡаршы алыусы рухи күтәренкелек, шат кәйеф менән килеп тора. Кем быны эшләмәй - насар кәйеф менән тора» (Бохари, Тәһәджуд, 12).

Ибраһим бин Әҙһәм шәйехкә берәү һорау биргән:

«Мин төнгө намаҙҙарға тора алмайым, кәңәш бирегеҙ – ни эшләргә?»

Быға шәйех шулай тигән:

«Көндөҙ Аллаһҡа ҡаршылашма, төнөн Ул һине уятыр. Төндә Уның менән бергә булыу – бөйөк мәртәбә. Гонаһкәрҙәр ундай мәртәбәгә лайыҡ булмай!»

❀

Истиғфар аша, тәүхид рухиәте, салауаттар һәм зекерҙәр аша төн бәрәкәтенә юлдар асыла. Таң алдындағы зекер, йәғни ҡолдоң Раббыһы менән бергә булыуы рухиәтеңде йәнләндереү

өсөн кәрәк. Тән физик туҡланыуға мохтаж булған кеүек, рухиәттең дә рухи аҙыҡҡа ихтыяжы бар. Аллаһ Тәғәлә тәүлектең башҡа ваҡыттары менән сағыштырғанда төн аҙағында ҡылынған зекерҙәрҙе айырыуса юғары баһалай.

II. ВИРД ҺӘМ ЗЕКЕРҘӘР

Таң алдынан рухиәтебеҙ Раббыбыҙ менән бергә булғанда ҡылынған вирд һәм зекерҙәр ҡәлбебеҙҙе йәнләндереү өсөн бик мөһим. Салих заттар әйтә: «Кемдең вирды юҡ, шуның вариды (рухи ағымы, нурланышы) юҡ». Йәғни, кемгә системалы рәүештә зекер ҡылыу насип түгел, уның рухиәте илаһи фәйездән һәм илһамдан мәхрүм ҡала.

Һәр бер зекер һәм вирдтың нигеҙе – дөрөҫ ғаҡыда, хошуғ менән ҡылынған ғибәҙәт һәм беҙҙең өсөн «усватун хәсәнә (иң яҡшы үрнәк)» булған Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Сөннәһенә ярашлы ғүмер итеү.

Аллаһ Тәғәлә бөтә барлыҡҡа – тереләргә лә һәм тере булмағандарға ла – Үҙен асҡан һәм Үҙен даимән иҫтә тотоуҙы йөкмәткән. Шуға күрә үҙ тәбиғәтенә һәм хәленә ярашлы барса яратылмыштар Раббыһын белә һәм Уны зекер итә.

Мөхйиддин Ғәраби (ҡуддиса сырруһу) әйткән:

«Һәр йән эйәһе үҙенә генә хас булғанса Аллаһты зекер итә. Был йәһәттән улар бер-береһенән дәрәжәләре менән айырылып тора:

Йәнһеҙ яратылмыштар ғәмһеҙлектән йырағыраҡ тора һәм даимән Аллаһты зекер итә, сөнки улар ашау-эсеүгә лә, һауаға ла мохтаж түгел. Ҡайһы бер ихтыяждары булған үҫемлектәр уларҙан һуң килә. Япраҡтарының, сәскәләренең, емештәренең үҫеше өсөн уларға ерҙең дымлы булыуы, ҡояш нуры кәрәк. Артабан хайуандар килә. Үҫемлектәрҙән айырмалы рәүештә уларҙың тормоштағы функциялары ҡатмарлыраҡ. Шуға күрә ихтыяждары һәм теләктәре лә күберәк. Кешеләргә хас хәжәттәрҙең иһә осо-ҡырыйы юҡ. Мин-минлек, буш хыялдар һәм ҡанмаҫ теләктәр уларҙы ҡотолғоһоҙ рәүештә ғәмһеҙлеккә алып килә».

Ғаләмдәге сер һәм хикмәтте дөрөҫ аңлар өсөн, рухи донъя сифатлы тәрәнлеккә эйә булырға тейеш. Донъяға йөрәк күҙе менән баҡҡан мөьмин тирә-йүндәгеләрҙе башҡаса ҡабул итә. Изге Ҡөрьән хәбәр итеүенсә, күктәрҙә һәм ерҙә булғандарҙың – иң кескәйҙәренән алып ғәләмәт ҙурҙарына ҡәҙәр – һәммәһеһенең Раббыбыҙға үҙ зекере һәм тәсбихе бар. Изге аят бәйән иткәнсә, күктәр, ер, тауҙар, ағастар, үләндәр, ай, йондоҙҙар, йәшен, хайуандар, тәгәрәшеп төшкән таштар һәм хатта күләгәләр ҙә иртәнән кискә саҡлы сәждә хәлендә:

«Күктәрҙә һәм Ерҙә булғандар иртә-кис, теләһә-теләмәһә лә, Аллаһҡа сәждә итә, улар менән бергә күләгәләре лә» (әр-Рәғд (Күкрәү), 13/15).

«Аллаһ яралтҡан барса нәмәләрҙе күрмәйһегеҙме ни? Уларҙың күләгәләре лә, Аллаһҡа сәждә итеп, уңға-һулға сайҡала» (ән-Нәхел (Бал ҡорто), 16/48).

Изге аяттар хатта ки күләгәләр ҙә сәждәлә булған ғәжәйеп картинаны күҙ алдына баҫтыра. Тимәк, тән дә, уның күләгәһе лә бер-береһенән айырым-айырым Йәнәбе Хаҡҡа ғибәҙәт ҡыла … Ғаләмдәге барса мәхлүк – һәммәһе бергә лә һәм айырым-айырым да, инаныуға һәләтле булһа ла, булмаһа ла, Аллаһтың ихтыярына буйһонған һәм Аллаһ тәҡдир иткән бурысты күндәм үтәй …

Бөтә барлыҡ теләһә-теләмәһә лә Аллаһтың Ҡөҙрәтенә буйһонғанда, Уға күндәмлектән йыраҡ булған ғәмһеҙ йөрәктәр бар!..

Аллаһтан башҡаға ғибәҙәт ҡылғандар беләме икән: уларҙың кумирҙарының күләгәләре лә хатта Аллаһ урынлаштырған тәртипкә буйһона! Ә былар, аҙашып, үҙ-үҙҙәрен алдай!

Изге аяттарҙа күләгәләр, предметтар, йән эйәләре һәм фәрештәләр менән булған башҡа сюжеттар ҙа тасуирлана. Уларҙың һәммәһе, тулҡынланып, үҙенә йөкмәтелгән бурысты оло

күндәмлек менән үтәй. Аллаһҡа буйһоноу һәм ғибәҙәт ҡылыу урынына илаһи әмерҙәргә ҡаршы сығыу аҙашып йөрөгән, шөкөр итеүҙән йыраҡ булған бәхетһеҙ әҙәм балаларына ғына хас. Илаһи аяттар, ғафиллыҡ йоҡоһондағы ул бәндәләрҙе шелтәләп, бөтә барлыҡтың, хатта күләгәләренең дә Аллаһ алдында сәждә ҡылыуы хаҡында һөйләй.

Ысынлап та, әгәр беҙ тирә-йүнебеҙгә иғтибар менән баҡһаҡ, офоҡтан офоҡҡа һуҙылған күктең, тау теҙмәләренең сәждә ҡылыуын, ғибәҙәтен күрербеҙ. Тулҡынланып, тетрәнеп ергә ауған ағастарҙың, сәскә, үлән, хайуандар һәм кешеләрҙең сәждәләге күләгәләре – һоҡланғыс күренеш. Әйтерһең, ер – бөтә барлыҡтың ғибәҙәте өсөн оло-ғара келәм. Әйтерһең, күк күкрәүе һәм йәшен – күктәрҙең тәүбә күҙ йәштәре, һыҡтауы.

Һиҙгер йөрәк өсөн күктә лә, ерҙә лә нәсихәттәр бар. Кескәй генә бөжәк йөрәгенең леп-леп тибеүе, ғәләмәт ҙур хайуандың үкереүе – һәммәһе илаһи Ҡөҙрәттең сағылышы.

Һандуғастың тамсы ҡәҙәр генә йөрәгенән ағылған моң, алатубаның «һүә, һүә» (ғәр. «Ул, Ул») тип гөрөлдәүе, ҡауҙының «ләк, ләк» (ғәр. «Һиңә, Һиңә») тип торҡолдауы – ишетә белгән йәндәр өсөн һоҡландырғыс тәсбих. Аллаһ Тәғәлә изге аятта әйтә:

«Күрмәйһегеҙме ни, Күктәгеләр ҙә, Ерҙәгеләр ҙә, Ҡояш та, Ай ҙа, йондоҙҙар, тауҙар, ағастар, хайуандар һәм кешеләрҙең күбеһе Аллаһҡа сәждә итә; язаға тарығандары ла байтаҡ. Аллаһ кемде лә булһа хурлыҡҡа төшөрә икән, уны ҡотҡарырлыҡ башҡа берәү ҙә юҡ. Уларға Аллаһ янында хөрмәт һәм абруй булмаç. Хаҡтыр, Аллаһ теләгәнен еренә еткерә» (әл-Хаж, 22/18).

Күреүебеҙсә, барса яратылмыштар, хатта ки йәнһеҙ әйберҙәр – һәммәһе ғибәҙәттә, тәсбих әйтеүҙә. Әммә бик йәл, зекруллаһҡа иғтибарһыҙ булған кешелектең бер өлөшө бының өсөн язаһын аласаҡ. Хаҡтыр, йыһандың остоҡ ҡына киçәксәһе лә, ҡоштар, тауҙар, йылғалар ҙа Раббыһын белә, Уны зекер итеүҙән, данлауҙан туҡтамай. Бәндә генә бөтәһе лә буйһонған был теүәл система һәм тәртиптән ситтә, үҙен оло-ғара юғалтыуҙарға дусар итеп, үҙенең асылына ҡаршы килеп, бөтә барлыҡ белгән ғилемдән үҙ өлөшөн алмай.

Тәҡүәле ҡол күңеле менән даимән Раббыһы янында. Ҡайҙа ғына күҙ ташламаһын. Һиҙгер күңелле ҡол Уның зекер нурын күрә, һәр тауышта Уның тәсбих моңон ишетә.

Һәм беҙ, был тормошта ни кимәлдә Аллаһты зекер итеүебеҙгә, тәсбих әйтеүебеҙгә ҡарап, иртәгә шул кимәлгә күтәрелербеҙ, Уға яҡынайырбыҙ.

Ғүмер юлын саф намыҫ менән үтеү, иман менән үлеү, мәңгелек бәхеткә, именлеккә лайыҡ булыу өсөн, Раббыбыҙҙы оноторға ярамай.

«Мәғлүмдер, Аллаһ тураһында уйлағанда күңелдәр рәхәт тыныслыҡҡа ирешә?» (әр-Рәғд (Күкрәү), 13/28).

Был донъяла Раббыбыҙҙы онотҡандар мәңгелек донъяла үҙҙәре онотоласаҡ. Күптәр, үлем йөҙөн күргәс, ғафиллыҡтан айныр, тик инде эш үткән булыр, әҙәм үҙенә тейешле яҡшылыҡ ишектәрен япҡан булыр.

Изге аят бойора:

«Аллаһты онотҡан һәм шуның арҡаһында Аллаһ та уларға уларҙың кем икәнен онотторған кешеләр кеүек булмағыҙ. Улар – Аллаһ юлынан яҙған бәндәләр» (әл-Хәшр, 59/19).

❀

Аллаһты зекер итеү – Уның Исемдәрен, Ҡөрьән Кәрим сүрәләрен һәм ҡайһы бер салауаттарҙы ҡабатлап, Аллаһыға маҡтау һәм сәләмдәр еткереү генә түгел, зекер тойғоларыбыҙ, ниәттәребеҙ, ғәмәлдәребеҙ бөрөләнгән ҡәлбтә булырға тейеш. Тап шундай зекер ҡолдоң «Ҡалу Бела» осоронда һәр йәндең Раббыбыҙға биргән анты кеүек яңғырай, Уға тоғролоғо хаҡында һөйләй: «Эйе! Һин – беҙҙең Раббыбыҙ».

Ваҡыд, Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) хеҙмәтсеһе, Уның шундай һүҙҙәрен еткергән:

«Аллаһ Тәғәләгә буйһоноусылар, Уның әмер-тыйыуҙарын ентекле үтәүселәр – Уны иҫтә тотоусылар (зекер итеүселәр), хатта ки нәфел намаҙҙары, зекерҙәре һәм Ҡөрьән уҡыуы әҙ булһа ла.

Кем Аллаһҡа ҡаршы сыҡһа (гонаһ ҡылыуҙан туҡтамаһа), ул Аллаһты онотҡан булыр, хатта ки уның намаҙҙары, ураҙалары һәм Ҡөрьән уҡыуы күп булһа ла!» (Хайсами, II, 258).

Зекруллаһты онотоу – үҙеңде ҙур хәүеф аҫтына ҡуйыу ул, шуға ла Раббыбыҙ Аллаһ беҙгә, Үҙенең ҡолдарына, бик күп киҫәтеүҙәр яһай. **Иман юлына баҫҡан әҙәмдең күңеле ғәфләт ҡабығынан арынһын һәм Аллаһ ризалығына лайыҡлы нескәлеккә ирешһен өсөн, даимән зекер халәтендә булыу лазым. Ул зекер ниндәйҙер ваҡыт, заман менән сикләнмәй, ул һәр һулышың менән берләшкән зекруллаһ, ҡәлб бит шундай зекер аша ғына уяу була.**

Үтә торған маҡсаттарҙан, донъяуи ынтылыштарҙан арынып, Раббыбыҙға икһеҙ-сикһеҙ мөхәббәт менән рухи үҫешкә ынтылырға

тейешбеҙ. Һөйгәндәр бит һөйөклөләрен һәр саҡ йөрәгендә һаҡлай һәм һис ҡасан онотмай. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) **зекер** һәм **зекер түңәрәктәре**нең ҡиммәте хаҡында ҡудси-хәҙис аша былай ти:

«Аллаһ Тәғәлә бойора: “Ҡолом Минең хаҡта нисек уйлаһа, Мин шуны уның алдына сығарырмын. Ул Минең хаҡта уйлаһа, Мин уның янында. Әгәр ул Мине иҫкә алһа, Мин уны иҫкә алам. Әгәр ул Мине йәмәғәт араһында иҫкә алһа, Мин уны тағы ла яҡшыраҡ йәмәғәт араһында иҫкә алам”» (Бохари, Тәүхид, 15).

Бер заман Аллаһ Илсеһе сәхәбәләренә шулай тип мөрәжәғәт итә:

– *Аллаһ Тәғәлә алдындағы иң пак, иң юғары кимәл, алтын-көмөштән саҙаҡа биреүҙән дә, дошмандарығыҙҙы ҡырыуҙан да, дошман ҡулынан һәләк булыуҙан да изгерәк ғәмәл хаҡында хәбәр бирәйемме һеҙгә?*

Улар әйтте:

– Һөйлә, йәә Рәсүлуллаһ.

Ул әйтте:

– *Аллаһты зекер итеү.* (Тирмиҙи, Дәғүәт, 6).

«Зекруллаһ» яңғыҙ ҙа, күмәк тә ҡылына ала. Бер көндө Мүғәүиә (радыйаллаһу ғәнһү) мәсеттә

түңәрәк яһап ултырған мосолмандар янына килә һәм һорау бирә:

– Һеҙ ниңә йыйылдығыҙ бында?

– Аллаһты зекер итер өсөн йыйылдыҡ.

Ул йәнә һорай:

– Аллаһ хаҡы өсөн дөрөҫөн әйтегеҙ: һеҙ Аллаһты зекер итер өсөн генә йыйылдығыҙмы?

– Эйе, беҙ шуның өсөн ултырабыҙ.

Быға ҡаршы Мүғәүиә шулай ти:

– Мин ант итә алмайым, сөнки һүҙҙәрегеҙгә ышана алмайым. Рәсүлуллаһ менән шул ҡәҙәр оҙаҡ бергә булып, шул ҡәҙәр әҙ хәҙис тапшырыусы – ул мин. Бер ваҡыт Рәсүлуллаһ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) түңәрәк яһап ултырған сәхәбәләре янына килде һәм һорау бирҙе: *«Һеҙ ни эшләп ултыраһығыҙ бында?»*

– Ислам менән бүләкләп, беҙҙе шәрәфле иткән Аллаһты зекер итер һәм рәхмәттәребеҙҙе еткерер өсөн ултырабыҙ бында, – тип яуап бирҙе улар.

Рәсүлуллаһ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) һорау бирҙе:

– Аллаһ хаҡы өсөн дөрөҫөн әйтегеҙ: һеҙ Аллаһты зекер итер өсөн генә ултыраһығыҙмы?

– Эйе, Аллаһ менән ант итәбеҙ, беҙ бында шуның өсөн ултырабыҙ, – тинеләр улар.

Быға яуап итеп Рәсүлуллаһ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйтте:

– *Мин ант итә алмайым, сөнки һүҙҙәрегеҙгә ышана алмайым. Әммә миңә Ябраил (ғәләйһис-сәләм) килде һәм Аллаһ фәрештәләренең һеҙҙе маҡтауын тапшырҙы, һәм шуға ла мин шулай тип әйттем»* (Мөслим, Зикр, 40).

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәхәбәләрен, уларҙың мөмкинлектәренә ҡарап, зекер ярҙамында ҡәлебтәрен пакларға өйрәткән. Өммү Хани һәм уның араһындағы диалог – бының асыҡ бер миҫалы.

Әбү Талибтың ҡыҙы Өммү Хани (радыйаллаһу ғәнһә) Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шулай тип мөрәжәғәт итә:

– Йәә Рәсүлуллаһ, мин ҡартайҙым, хәлем юҡ. Ултырып ҡына ҡылырҙай миңә берәй ғибәҙәт юҡмы?

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) уға шулай тигән:

– *100 тапҡыр «сөбхәналлаһ», 100 тапҡыр «әл-хәмдү лилләһ» һәм 100 тапҡыр «ләә иләәһә*

илләллааһ» тип әйт. (Ибн Мәджа, Әҙәп, 56; Әхмәд бин Ханбәл, Мүснәд, VI, 344)

Тәнебеҙ ризыҡҡа мохтаж булған кеүек, Йәнәбе Хаҡты таныу һәм Уға ғибәҙәт ҡылыу өсөн, рухиәтебеҙ ҙә рухи аҙыҡҡа мохтаж. Ризыҡ, кескәй генә капиллярҙар аша таралып, тәнгә йәшәр өсөн көс биргән кеүек, рухи аҙыҡ булған зекруллаһ та бөтә латифаларға барып етә һәм мөьминде рухи аҙыҡ менән туҡландыра. Фани донъянан иман менән китеү һәм илаһи бүләктәргә лайыҡ булыу өсөн, даимән зекер кәрәк.

Зекерҙе таҙа ҡәлб менән ҡылыу уғата мөһим, шуға күрә барса салих заттар вирд һәм зекерҙе тәүбә һәм истиғфарҙан башлай.

а. Тәүбә һәм Истиғфар

«Тәүбә» – Яралтыусыбыҙға әйләнеп ҡайтыу. Раббыһын оноткан, юҡ-барға әүрәгән ҡолдоң үҙ хаталарын таныуы, ғәфү итеүҙе үтенеп, бөтә йөрәге, бөтә булмышы менән Уға ялбарыуы ул. Ундай ҡол йәш тулы күҙҙәре, тәрән үкенес тулы күңеле менән Раббыһына доға ҡыла. Тәрән үкенес менән ярлыҡау һорау **“тәүбә”** тип атала. Ғәфү итеүҙе үтенеп доға ҡылыу иһә **“истигфар”** була.

Бөтә пәйғәмбәрҙәр, ә улар артынса бөтә тәҡүәләр һәм салих заттар даимән Аллаһ Тәғәләгә ялбарған; юҡлыкта ла, барлыҡта ла, ҡайғыла

ла, шатлыҡта ла доға халәтендә булған. Аллаһҡа ихлас мөрәжәғәт, Уға яҡынайыуҙың иң төп шарты булған «доға» һәм «истиғфар»ҙан туйған ҡолдо күҙ алдына килтереүе ҡыйын.

Хатта ки беҙ гонаһһыҙ булһаҡ та, Аллаһтың барса ниғмәт-бәрәкәттәренә рәхмәттәребеҙҙе әйтеп бөтөрә алмаç инек, бына ни өсөн көсһөҙлөгөнә дәлил булып торған истиғфарҙы ҡылыу - ҡолдоң бурысы. Әгәр күңел күҙебеҙ менән Ғаләмгә баҡһаҡ, күрербеҙ: барса яратылмыштар Раббыһына рәхмәтен еткерерҙән алда үҙенең көсһөҙлөгөн таный. Үҙ ихтыяры булған әҙәм балаһының ғәмәлдәре хаталарҙан азат түгел, шуға күрә унын Аллаһҡа яҡынайыу юлындағы тәүге аҙымы – истиғфар.

Ибн Ғүмәр (радыйаллаһу ғәнһү) әйткән:

«Сәхәбәләр бергә йыйылған бер көндө беҙ Рәсүлуллаһтың (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) йөҙ тапҡыр шулай тип әйткәнен иçәпләп сығарҙыҡ:

رَبِّ اغْفِرْ لِى وَتُبْ عَلَىَّ إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

«Йәә Раббым! Ғәфү ит мине һәм тәүбәмде ҡабул ит! Һис шикһеҙ, Һин тәүбәләрҙе ҡабул итеүсе һәм гонаһтарҙы ярлыҡаусы!» (Әбү Дауыд, Витр, 26/1516; Тирмиҙи, Дәғүәт, 38/3434)

Рухи үҫеш өсөн уғата мөһим булған истиғфар, рухи кәмселектәрҙән арыныу өсөн дә бик кәрәк. Аллаһ ҡабул иткән тәүбәләр ҡол һәм уның Раббыһы араһындағы кәртәләрҙе алып ташлай, уны илаһи мөхәббәткә лайыҡлы итә. Аллаһ Тәғәлә бойора:

«Шикһеҙ, Аллаһ тәүбә ҡылыусыларҙы һәм харам эштән пак булыусыларҙы яратыр» (әл-Баҡара, 222).

Төн артынса көн тыуып, ҡараңғылыҡ йыраҡлашҡан кеүек, төн һуңында ҡылынған истиғфар гонаһтар ҡараңғылығынан арыныу һәм мәғрифәт таңына ирешеү өсөн фатихалы мөхит тыуҙыра.

Инсандың асылы шундай: гонаһ ҡылғандан һуң, ул тәүбә, истиғфар ҡылыу, Раббыһына мөрәжәғәт итеү ихтыяжын тоя. Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә Үҙе разый булған тәҡүәле ҡолдарын маҡтап телгә ала:

«Боҙоҡ эштәре менән гонаһлы булғандарҙы, үҙҙәренә үк насарлыҡ эшләгәс, һуңынан Аллаһты иҫкә төшөрөп, тәүбә итеп, гонаһтарын ярлыҡауҙы теләгәндәрҙе Аллаһ ярлыҡар. Аллаһтан башҡа уларҙы кем ярлыҡар? (Әлбиттә) улар гонаһ ҡылыуҙарын күрәләтә дауам итмәһәләр» (Әлү Ғимран, 135).

«Төндәрен әҙ йоҡлағандар. Сәхәр ваҡыттарында ярлыҡау һорағандар» (әҙ-Ҙәрийәт (Таратыусылар), 17-18).

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Әгәр ҙә ки ҡол гонаһ ҡылһа, уның йөрәгендә ҡара тап барлыҡҡа килә. Әгәр ул, гонаһын ҡалдырып, тәүбә ҡылһа, йөрәге был таптан пакланасаҡ. Әгәр гонаһ ҡылыуын дауам итһә, ҡара таптар, таралып, бөтә йөрәген ҡаплап аласаҡ. Аллаһ Тәғәлә "әл-Мутаффифин (Кәметеп үлсәү)" (14-се аят) сүрәһендә бәйән иткән халәт был:

«Юҡ, эш шунда ла түгел. Улар ҡылған яманлыҡтар, туҙан бөртөгө булып, йөрәктәренә тутыҡ ҡаплана, кер ҡаплай бара» (Тирмиҙи, Тәфсир, 83/3334).

Икенсе хәҙистә истиғфарҙың файҙаһы тураһында шулай әйтелә:

«Берәү гонаһтары өсөн даимән ғәфү үтенһә, Аллаһ Тәғәлә теләһә ниндәй ҡыйынлыҡтан да сығыу юлын асыр, һағыштарҙан ҡотолоу сараһын күрһәтер һәм уйына ла килтермәгән ерҙән ризыҡтарын ебәрер» (Әбү Дауыд, Витр, 26/1518; Ибн Мәджә, Әҙәп, 57).

Икенсе яҡтан, тәүбә һәм истиғфар – фани донъяла һәм баҡыйлыҡта язанан ҡотолоуға сәбәп.

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Аллаһ Тәғәлә (ошо аят аша) миңә өммәтем өсөн ике ҡотолоу юлын күрһәтте:

1. Һин улар араһында саҡта, Аллаһ уларға яза бирмәҫ.

2. Улар араһында ярлыҡау һорағандар булғанда ла яза бирмәҫ *(әл-Әнфәл (Табыш малы), 33).*

Улар менән хушлашҡас, Хисап Көнөнә саҡлы улар менән булһын өсөн, мин өммәтемә истиғфар (Аллаһтың язаһынан ҡотолоуҙың икенсе сараһын) ҡалдырам» (Тирмиҙи, Тәфсир, 8/3082).

Таң алдындағы ваҡыт – Аллаһ Тәғәләнең бәрәкәттәре ҡолдарына мул итеп яуған мәл. Был хаҡта Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шулай тип әйткән:

«Һәр төн Аллаһу Тәғәлә һорай:

"Минән ярлыҡау һораусы бармы? Мин уның тәүбәләрен ҡабул итәм. Минән һораусы бармы? Уға һорағанын бирәм. Истиғфар ҡылыусы бармы? Мин уны ғәфү итәм"» (Мөслим, Мусафирин, 168-170).

Тәүбәләр дөрөҫ булһын өсөн, түбәндәге ҡағиҙәләрҙе үтәү лазым:

Тәүбә ҡылыусының йөрәгенән сыҡҡан тәүге һүҙ үҙенең **көсһөҙлөгөндө** танныу булырға тейеш.

Әгәр күңелебеҙҙә баҫырау һымаҡ ятҡан **«миндәр»**ҙең остоғо ғына булһа ла ҡалған икән, тимәк ярлыҡау һораған тәүбә һәм доғаларыбыҙ маҡсатына ирешмәгән. Тәүбә – илаһи мәрхәмәт һәм бәрәкәт һорап ялбарыу ул!.. Истиғфар – ярлыҡау һораған билдәле миҡдарҙағы һүҙҙәр йыйылмаһы ғына түгел, тәрән уйланыуҙар, хис-тойғолар тулы ялбарыу.

Бөтә изге ғәмәлдәргә хас булған һымаҡ уҡ, тәүбәнең төп шарты – ихласлыҡ, шуға ла күп салих заттар, тәүбә ҡылғас, тағы ла нығыраҡ ярлыҡау һораған. Йәғни, тәүбә ҡылырға тейеш булған ҡол, уны ҡылғандан һуң, «тәүбә насуха» аятының серенә төшөнөп, Аллаһҡа нығыраҡ һыйыныырға тейеш, сөнки нәфес һәм шайтан, күңелде аҙҙыра алмағас, яҡшылыҡҡа һәм изгелеккә өндәгән уҡытыусы һүрәтен алыуы һәм шул рәүешле кешене тоҙаҡҡа эләктереүе ихтимал, ә ул саҡта бәндәнең тәүбәләре бушҡа ғына буласаҡ.

Тәүбә – ҡылған гонаһың өсөн ихлас үкенеп, һис ҡасан уны ҡабатламаҫҡа тигән ныҡлы ниәт менән ярлыҡау һорап ялбарыу.

Шуға күрә Аллаһ Тәғәлә киҫәтә:

«Һәм хәтәр ялғансы шайтан (Аллаһ барыбер һеҙҙе ғәфү итәсәк, тип) **аҙҙырмаһын»** (Лоҡман, 33).

Тәүбә һәм истиғфарҙың ҡиммәте шул ҡәҙәр юғары, бына ни өсөн Тәсауф юлында рухиәтебеҙҙе камиллаштырыу өсөн ҡылынған төнгө вирд һәм зекерҙәр тап шул истиғфарҙан башлана. Түбәндәге кәлимәләр иң тәрән һәм ҡыҫҡа истиғфар булып тора:

أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظِيمَ

«Мин әл-Ғаҙым (Бөйөктәрҙең Бөйөгө) булған Аллаһтан ғәфү үтенәм!»

ТӘҮБӘ

أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ، أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ، أَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظِيمَ الْكَرِيمَ الَّذي لاَ إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومَ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ. وَنَسْأَلُهُ التَّوْبَةَ وَالْمَغْفِرَةَ وَالْهِدَايَةَ لَنَا، إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ؛ تَوْبَةَ عَبْدٍ ظَالِمٍ لِنَفْسِه لاَ يَمْلِكُ لِنَفْسِه مَوْتًا وَلاَ حَيَاةً وَلاَ نُشُورًا.

«(Мин Һинең зәғиф ҡолоң) Йомартлыҡ Эйәһе, Берҙән-Бер, Мәңге Тере булған һәм бөтә барлыҡ Уның Ихтыяры менән йәшәгән Раббым Аллаһтан ғәфү үтенәм. Һәм Уға истиғфар

ҡылам. Тәүбәләребеҙҙе ҡабул итеүен, ярлыҡауын, тура юлға күндереүен һорайым. Хаҡтыр, Ул – тәүбәләрҙе ҡабул итеүсе, Мәрхәмәтлеләрҙең Мәрхәмәтлеһе. Үҙ-үҙенә золом ҡылған, ғүмере, үлеме, ҡубарылыуы һис үҙенә бәйле булмаған ҡолондо ғәфү итеүеңде үтенәм».

Ҡол, «әстәғфируллаһ» тип әйтеп, үҙенең зәғифлеген аңлап, хаталарын таный һәм ғәфү үтенә, аҙаҡ Аллаһ Илсеһенән (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) тапшырылған «Сәййидул-Истиғфар» доғаһын әйтеп, йәнә Аллаһтың тоғро ҡоло булырға һүҙ бирә.

Сәййидул-Истиғфар

اللّٰهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَنِى وَأَنَا
عَبْدُكَ وَأَنَا عَلٰى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ
أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ
عَلَيَّ وَأَبُوءُ بِذَنْبِى فَاغْفِرْ لِى ذُنُوبِى فَإِنَّهُ لاَ
يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ.

«Йәә Аллам! Һин минең Раббым һәм Һинән башҡа иләһ юҡ. Һин мине барлыҡҡа килтерҙең һәм мин – Һинең ҡолоң. Мин, көсөм еткәнсә,

Һиңә хеҙмәт итәм. Үҙем ҡылған яуызлыҡтан Һиңә һыйынам. Һинең бөтә мәрхәмәтеңде лә һәм үҙемдең бөтә гонаһтарымды ла таныйым. Ғәфү итсе мине, сөнки Һинән башҡа берәү ҙә ғәфү итмәйәсәк һәм ярлыҡамаясаҡ!» (Бохари, Дәғүәт, 2, 16)

б. Кәлимә Тәүхид

لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ الْمُبِينُ.

«Падишаһ, Хаҡ, асыҡ булған Аллаһ Тәғәләнән башҡа иләһ юҡ».

в. Салауат

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ صَادِقُ الْوَعْدِ الأَمِينُ.

«Мөхәммәд (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) – антына тоғро, ышаныслы Аллаһ Илсеһе».

«Кәлимә тәүхид» – Аллаһ Тәғәләнән башҡа ғибәҙәт ҡылырлыҡ һис бер иләһ булмауын белдереү. Тимәк, үҙеңдең фани булыуыңды, Аллаһтың ғына Мәңгелек булыуын аңлап йәшәү.

Әбү Һөрәйрә һүҙҙәре буйынса, Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм), сәхәбәләренә шундай әмер биргән:

– Иманығыҙҙы яңыртығыҙ!

Сәхәбәләр һорағандар:

– Йәә Рәсүлуллаһ, иманыбыҙҙы нисек итеп яңыртайыҡ?

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

– *«Ләә иләәһә илләллааһ!»ты йыш әйтегеҙ* (Әхмәд, II, 359; Хаким, IV, 285/7657).

«Кәлимә тәүхид» һүҙҙә генә ҡалырға тейеш түгел, йөрәктә урын алырға тейеш. Аллаһтың Берлеге (Вахданиәт-иләһиә) тәрән фекер йөрөтөү аша инанысыбыҙға әйләнергә тейеш, уны хаталарҙан, зарарлы йоғонтоларҙан һаҡлап тороу лазым. Әгәр йөрәк нәфес йоғонтоһонда, уның етәкселеге аҫтында булһа, Тәүхид инанысыбыҙ боҙоласаҡ, шуға күрә йөрәгебеҙҙе нәфестең яманлығынан һәм тупаҫлығынан аралау кәрәк.

Төн аҙағында әйтелгән Тәүхид кәлимәһенең мәғәнәһе һәм асылы көндәҙгә халәтебеҙҙә, эштәребеҙҙә кәүҙәләнеш табырға тейеш. **«Ләә иләәһә илләллааһ!»**тың мәғәнәһенә төшөнөп, фани нәмәләрҙән ни кимәлдә йыраҡаябыҙ, **«Илләллааһ»**тың асылын аңлап, Раббыбыҙға нисек яҡынаябыҙ? **«Мөхәммәдур-рәсүлуллаһ»** тип әйтеп, Аллаһ Илсеһенән (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм)

ниндәй үрнәк алабыҙ? Тәүхид кәлимәһе рухиәтебеҙҙең ынтылыш сараһы булырға тейеш.

Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә Уны һөйөүебеҙҙе һәм Тәүхид кәлимәһе тулы йөрәк менән йәшәүебеҙҙе теләй. Бының өсөн «Ләә иләәһә» тип әйтеп, йөрәгебеҙҙән боттарға әйләнгән барса нәмәне сығарып ташлау лазым. Барса асыҡ һәм йәшерен боттарҙан арыныуыбыҙҙы, нәфесебеҙҙе, йә булмаһа башҡа нәмәнелер иләһләштереүҙән арыныуыбыҙҙы теләй Раббыбыҙ. **«Илләллаһ»** тип әйтеүебеҙ рухиәтебеҙҙең бары тик Аллаһҡа ғына йөҙ тоторға тейешлеген иҫкәртеп тора.

Ысын мәғәнәһендә ҡәлбебеҙ Тәүхид кәлимәһе менән йәшәй башлай икән, Аллаһ Тәғәләнең Гүзәл Исемдәре беҙҙә сағылыш таба башлаясаҡ.

Мәҫәлән, әгәр беҙҙә «әр-Рахмәән (Рәхимле)» исеме сағылыш тапһа, мәрхәмәтебеҙ киң ҡолас аласаҡ, һәммәһенә Раббыбыҙ ҡарашы менән баға башлаясаҡбыҙ, үҙебеҙгә, яҡындарыбыҙға ғына түгел, бөтә яратылмыштарға мәрхәмәт күҙе менән ҡарай башлаясаҡбыҙ.

Әгәр ҙә ки беҙҙә Раббыбыҙҙың «әл-Ғәфүү (Ярлыҡаусы)» сифаты сағылыш тапһа, беҙ Аллаһ ҡолдарының беҙгә ҡаршы ҡылынған кәмселек һәм хаталарын еңел генә ғәфү итә аласаҡбыҙ. Иман эйәләренә ҡарата күңелебеҙҙә тамсы ла уҫаллыҡ һәм үс алыу ниәте ҡалмаясаҡ.

Әгәр инде беҙҙә «әл-Үәдүүд (Үҙ ҡолдарын яратыусы)» сағылыш тапһа, беҙ Аллаһ дошмандарынан башҡа һәммәһенә тәрән һөйөү менән ҡарай башлаясаҡбыҙ.

Йәғни, таң алдынан башланған Тәүхид рухиәте күңелдәребеҙгә тулһа, бынан һуң төндәребеҙ һәм көндәребеҙ, һуңғы һулышыбыҙ, йәғни Тәүхид кәлимәһе мөхитендә донъялыҡ менән хушлашыуыбыҙ, һис шикһеҙ, байрам төнөнә (шәби ғарус) әүерeләсәк.

اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ وَبَارِكْ وَسَلِّمْ.

«Йәә Аллаһ! Әфәндебеҙ Мөхәммәткә, уның ғаиләһенә, сәхәбәләренә бәрәкәт бир һәм сәләмдәреңде еткер».

Аллаһ Тәғәлә: **«Рәсүлгә итәғәт иткән кеше, ысынлыҡта, Аллаһҡа итәғәт иткән булыр»** (“ән-Нисә (Ҡатындар)” тигән әмере менән, 80), һөйөклө Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Үҙе алдында ниндәй урын биләүен асыҡ күрһәтеп тора, һәм Үҙенең ҡолдарына Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) күндәм булырға, буйһонорға бойора.

Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) – Раббыбыҙҙың иң күркәм яратылмышы. Фани донъяның сикле төшөнсәләренә таянып, Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ғәҙәттән тыш шәхесен тасуирлау, танып белеү мөмкин түгел. Диңгеҙҙе стаканға һыйҙырыу мөмкин булмаған кеүек, Мөхәммәт салләллаһу ғәләйһи үә сәлләмдең асылын танып белеү ҙә мөмкин түгел.

Был хәҡиҡәт тураһында изге аятта әйтелә:

«Шик юҡтыр, Аллаһ та, фәрештәләре лә Пәйғәмбәргә күп салауат әйтерҙәр. Эй, иман килтергән әҙәмдәр, һеҙ ҙә уға салауат әйтегеҙ. Эй, мөьминдәр, һеҙ ҙә хәҙрәти Пәйғәмбәргә салауат әйтегеҙ һәм сәләмдәр күндерегеҙ» (әл-Әхзәб (Төркөмдәр), 56).

Был илаһи әмерҙән сығып, Аллаһ Илсеһенә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) салауаттар әйтеү һәм уны сәләмләү – һәр мосолмандың бурысы. Аллаһтың әмере буйынса, Пәйғәмбәребеҙ Мөхәммәткә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ҡарата был әҙәп нормаһын бөтә өммәт үтәргә бурыслы. Аллаһ Тәғләнең барса фәрештәләре менән бергә салауаттар әйтеү, сәләмдәр күндереү - Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) саф күңеленә яҡынайыу сараһы ул. Аллаһ Тәғәлә бит аятында әйтә:

«(Рәсүлуллаһ) Һин әйт: “Әгәр Аллаһты яратһағыҙ, миңә эйәрегеҙ (Исламды ҡабул итегеҙ). Аллаһ та һеҙҙе яратыр һәм гонаһтарығыҙҙы ярлыҡар. Аллаһ – ярлыҡаусы, киң күңелле, Ғәфү итеүсе”» (Әлү Ғимран (Мәрйәмдең атаһы), 31).

Мөьмин, Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә алдында тетрәнеп, итәғәт күрһәтеп, рухиәтен бөтә түбән сифаттарҙан, нәфесенең ынтылыштарынан паклаһа, уның күңелендә Аллаһ Илсеһенә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ҡарата мөхәббәт уяна башлаясаҡ, һәм ул, һис шикһеҙ, Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) үҙенә мөхәббәтен дә тоя башлаясаҡ, уның өлгөлө әҙәбенә төрөнәсәк. Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) – бөтә кешелек өсөн «усвәтун хасанә (иң гүзәл үрнәк)». Һәр иман эйәһе уның шәхесендә һәм ғәмәлдәрендә үҙ проблемаларының сиселешен таба аласаҡ. Бының өсөн Аллаһ Илсеһен (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) тәрән танып белеү һәм уның рухиәтенән үҙ өлөшөңдө алыу ҙа етә.

Тәүхид кәлимәһендә «Ләә иләәһә илләллааһ»тан һуң «Мөхәммәдур-рәсүлуллаһ» килә. Һәр Тәүхид кәлимәһе, һәр салауат – Раббыбыҙға һөйөү һәм яҡынайыу кәүҙәләнеше. Фани донъялағы һәм мәңгелек донъялағы барса бәхет, барса рухи ҡаҙаныштар Пәйғәмбәр Әфәндебеҙгә (салләллаһу

ғәләйһи үә сәлләм) мөхәббәтебеҙ арҡаһында ғына мөмкин.

Илаһи фәйез һәм бәрәкәт йөрәгебеҙҙә мисәтләнһен һәм Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) рухиәтен тойһон өсөн, һәр даим, бигерәк тә таң алдынан, салауаттар әйтеп, Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) менән рабитаны нығытыу лазым.

Салауаттар әйтеү һәм сәләмәләү шул ҡәҙәр мөһим ғәмәл, хатта ки Аллаһ Тәғәлә һөйөклө Илсеһенен бары тик Аллаһ ризалығы өсөн генә ҡылынған намаҙҙа ла сәләмләүебеҙҙе теләй:

«Әс-сәләәмү ғәләйкә әййүһән-нәбиййү үә рәхмәтуллаһи үә бәракәәтүһ»: «Йәә шәрәфле Пәйғәмбәр! Һиңә Аллаһ Тәғәләнең сәләме, рәхмәте һәм бәрәкәттәре булһын» – намаҙҙы боҙмай. Ә бит кемгәлер башҡа берәүгә беҙ сәләм тапшырһаҡ, намаҙыбыҙ дөрөç булмаясаҡ, уны яңынан ҡылырға кәрәк буласаҡ.

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шәхсиәтенең асылына төшөнгән салих заттар Аллаһ Илсеһенә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) яҡынайыуға сәбәп булған салауат һәм сәләмдәрҙең бәрәкәтен шулай тасуирлап биргәндәр:

1. Илаһи әмерҙе үтәү - Аллаһ Тәғәләнең һәм Уның фәрештәләренең салауатына ҡатнашың

булыу. Шик юҡ, рухи йәһәттән Аллаһ, фәрештәләр, өммәт салауаттары араһында айырма бар. Аллаһ салауаты - илаһи рәхмәт, уны юғарыға күтәреү. Фәрештәләр салауаты – Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) өсөн истиғфар һәм доға. Мөьминдәр салауаты – Пәйғәмбәребеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) өсөн доға.

2. Гонаһтарыбыҙҙың ғәфү ителеүенә сәбәп тә был. Хәҙистә әйтелә:

Берәү миңә бер салауат әйтһә, уға Аллаһ ун салауат әйтер, ун хатаһын ғәфү итер һәм ун дәрәжәгә күтәрер» (Нәсаи, Сәху, 55).

Бер мәл Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәхәбәләре янына көләс йөҙ менән килә һәм Ябраилдең (ғәләйһис-сәләм) уны шатлыҡлы хәбәр менән һөйөндөрөүен бәйән итә:

«Йәә Рәсүлуллаһ! Өммәтеңдән берәү һиңә бер салауат әйтһә, гонаһтары ғәфү ителеүен һорап ун тапҡыр истиғфар ҡылыуым һине һөйөндөрмәҫме ни?! Ә әгәр ҙә ул һиңә бер сәләм күндерһә, мин уға ун сәләм күндерәм!”» (Нәсаи, Сәху, 55/1293).

3. Хисап Көнөндә Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) үҙенә салауаттар әйткән һәм сәләмдәр күндергәндәр менән бергә булыр. Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Хисап Көнөндә миңә иң күп салауаттар әйтеүсе һәм сәләмдәр күндереүсе миңә иң яҡыны булыр» (Тирмиҙи, Витр, 21).

4. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) үҙенә салауаттар әйткәндәргә яуап бирә. Ул әйткән:

«Әгәр кемдер берәү миңә сәләм әйтһә, ул сәләмде ҡабул итеүем өсөн, Аллаһ Тәғәлә миңә йәнемде ҡайтара”» (Әбү Дауыт, Мәнасик, 96/2041. Ҡарағыҙ: Әхмәд, II, 527).

Пәйғәмбәребеҙҙең үҙенән, Ғәләм Ғорурлығынан (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) сәләм алған мөьминдәрҙең йөрәктәре шатлыҡ менән тулыуын күҙ алдына килтереүе ҡыйын түгел.

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) үҙенә салауаттар әйтеү тураһында былай тигән:

«Ерҙә өммәтемдең сәләмдәрен миңә еткереп торған Аллаһ фәрештәләре бар» (Нәсаи, Сәху, 46).

«Салауаттар әйтегеҙ һәм миңә сәләмдәр күндерегеҙ. Һеҙ ҡайҙа ғына булһағыҙ ҙа, һеҙҙең салауаттарығыҙ, сәләмдәрегеҙ миңә килеп етә» (Әбү Дауыт, Мәнасик, 96-97/2042).

6. Салауаттар әйтеүсе һәм сәләмдәр күндереүсе, Аллаһҡа һәм Уның Илсеһенә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ҙур һөйөү бағлау сәбәбендә,

Пәйғәмбәр Әфәндебеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әхлағына төрөнә, яман сифаттарҙан арына һәм камиллыҡҡа ирешә.

7. Салауаттар әйтеүсенең Пәйғәмбәр Әфәндебеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) мөхәббәте артҡан кеүек, Пәйғәмбәр Әфәндебеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) дә уға ҡарата мөхәббәте арта.

8. Салауаттар әйтеп һәм сәләмдәр күндереп, беҙгә Үҙенең Пәйғәмбәрен ебәргән һәм бәрәкәттәрен бүләк иткән Раббыбыҙ Аллаһҡа ниндәйҙер миҡдарҙа рәхмәтебеҙҙе еткерә алабыҙ.

9. Былар Раббыбыҙ Аллаһтың беҙгә рәхмәте төшөүгә сәбәп. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Кем бер тапҡыр салауат һәм сәләм әйтһә, уға Аллаһ Тәғәлә ун рәхмәтен бүләк итер» (Мөслим, Саләт, 70).

10. Салауаттар әйтеп, беҙ онотҡан һүҙебеҙҙе иҫкә төшөрә алабыҙ.

11. Салауаттар – доғаларҙың ҡабул булыуына сәбәп.

Бер мәл Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) бер кешене күреп ҡала, ул намаҙ ҡыла һәм, Пәйғәмбәр Әфәндебеҙгә (салләллаһу ғәләйһи

үә сәлләм) салауат әйтмәйенсә, сәләм бирмәйенсә, доға ҡыла башлай. Быны күреп, Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйтә: «Был әҙәм ашыҡты». Аҙаҡ уны саҡырып ала һәм былай ти: *«Доға ҡылырҙан алда һеҙҙең һәр берегеҙ тәүҙә Аллаһ Сүбәхәнү үә Тәғәләне маҡтаһын, аҙаҡ салауат әйтһен һәм миңә сәләм бирһен. Аҙаҡ инде үҙе теләгәнсә доға ҡылһын»* (Тирмиҙи, Дәғүәт, 64).

Икенсе бер хәҙистә әйтелә:

«Пәйғәмбәр өсөн салауат һәм сәләм әйтмәгәндең доғаһы пәрҙә артында булыр (Теләгәненә ирешмәҫ)» (Мүнзири, әт-Тарғиб ват-Тархиб, III, 165).

12. Салауаттар илаһи асыуҙан һәм язанан аралай. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Минең исемем иҫкә алынғанда салауат һәм сәләм әйтмәгән рәхмәттән ситтә булһын! Рамаҙан айында йәшәгән һәм ярлыҡауҙан мәхрүм ҡалған рәхмәттән ситтә булһын! Олоғайған ата-әсәһенең ризалығын алмаған һәм Йәннәткә лайыҡ булмаған рәхмәттән ситтә булһын!» (Тирмиҙи, Дәғүәт, 100/3545).

«Минең исемемде ишетеп, миңә салауат һәм сәләм әйтмәгән – кешеләрҙең иң һараны» (Тирмиҙи, Дәғүәт, 100/3546.Айырым ҡарағыҙ: Әхмәд, I, 201).

«Онотоп, салауат һәм сәләм әйтмәүсе – Йәннәткә алып барыусы юлдан яҙыусы» (Ибн Мәджә, Икамәт, 25).

13. Пәйғәмбәр Әфәндебеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) салауат һәм сәләм әйтеүсегә барса эштәрендә Аллаһ Тәғәлә Үҙе етер, Ул фани донъялағы һәм баҡыйлыҡтағы бөтә ҡыйынлыҡтарҙы юҡ итер. Үбәй бин Кәғб (радыйаллаһу ғәнһү) һөйләй:

«Мин Пәйғәмбәр Әфәндебеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) һорау бирҙем:

– Йәә рәсүлуллаһ! Мин Һеҙгә күп салауаттар әйтәм. Ә уларҙы нисәүҙе әйтергә кәрәк?

– *Күпме теләйһең, шул ҡәҙәр әйт,* – тине ул.

– Доғаларымдың дүрттән бер өлөшө салауаттар булһа, дөрөҫ булырмы? – тип һораным мин.

– *Үҙең теләгәнсә әйт,* – тине ул, – *әммә, салауаттарҙы күберәк әйткән һайын, бәрәкәттәрең дә артасасаҡ.*

– Бәлки, доғаларымдың яртыһын салауаттарға арнарғалыр? – тип һораным мин.

– *Теләгәнсә әйт,* – тине ул, – *әммә, салауаттарҙы күберәк әйткән һайын, бәрәкәттәрең арта.*

– Ә доғаларымдың өстән бере етерме? – тип һораным мин.

– *Үҙең теләгәнсә әйт, – тине ул, – әммә күберәк әйтеү һиңә якшырак буласаҡ*, – тине ул.

– Ә әгәр ҙә доғаға бүлгән ваҡытымды тик һиңә генә салауаттар әйтеүгә арнаһам?

– *Ул саҡта Аллаһ Тәғәлә һинән бөтә ҡыйынлыҡтарҙы алыр һәм һинең бөтә гонаһтарыңды ғәфү итер,* – тип яуап бирҙе Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм)» (Тирмиҙи, Ҡиәмәт, 23).

Салауаттар һәм сәләмдәр әйтеү Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) рухиәте менән рухи бәйләнеш булдырырға һәм ҡәлбең менән Уның Нурын (рухи яҡтылығын) тойорға мөмкинлек бирә. Салауаттар өсөн бүләк мөьминдең ихласлығына һәм Аллаһ Илсеһенә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) мөхәббәтенә бәрәбәр.

Беҙҙең бурысыбыҙ – салауаттар рухиәтенә төрөнөү һәм, Пәйғәмбәребеҙгә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) күндәм булып, Уға лайыҡлы өммәт булыу.

III. ТӘФӘККҮР

Фекерләү һәләте (тәфәккүр) кешелә генә түгел, бөтә йән эйәләрендә лә бар. Был һәләтте һәр йән эйәһе үҙ донъяһында үҙ тәбиғәтенә ярашлы файҙалана. Күбеһенсә ул һәләт физик ихтыяждарҙы ҡәнәғәтләндереүгә йүнәлтелгән. Мәҫәлән, ризыҡ ейеү, уңайлы тормош шарттары, нәҫелде дауам итеү. Шул сәбәпле йыртҡыстың тәфәккүре табышты эләктереүгә, уны үлтереүгә һәм тамаҡ туйҙырыуға йүнәлтелгән. Бынан башҡа ҡайғыһы юҡ уның, йәғни тормош, ғаләм, киләсәк хаҡындағы уйҙар менән ул баш ватмай. Үҙенә кәрәкле сиктәрҙәге фекерләү һәләте уның башынан ашҡан.

Әммә кеше айырым урын биләп тора.

Кеше – иң шәрәфле йән эйәһе, ғаләмдең күҙ ҡараһы, шуға күрә уға йөкмәтелгән йөк тә ауыр. Оло маҡсатына ярашлы уға тәрән фекер йөрөтөү, рухи кисерештәр һәләте бирелгән, шул арҡала ул, башҡа мәхлүктәр кеүек, аша-эсеү, нәҫел ҡалдырыу ише уйҙар менән генә хушһынмайынса, юғары уй-фекер йөрөтөргә, лайыҡлы йәшәргә,

Йәннәткә һәм унда Раббыбыҙҙы күреүгә лайыҡлы булырға мөмкин. Әммә ләкин әҙәм үҙенең рухиәтен үҫтермәһә, нәфесенә, енси теләктәренә әүрәп һайыҡтырһа, тыумыштан бирелгән ул хазинанан ҡолаҡ ҡағасаҡ.

Рухиәт сөңгөлдәренә еткән бер аҡыл эйәһе был хәҡиҡәткә шундай аңлатма биргән:

«Аҡыл эйәләре өсөн барса Ғаләм – илаһи сәнғәт кәүҙәләнеше. Иҫәрҙәр өсөн – ризыҡ ейеү һәм енси ләззәттәр!»

Рухи уйланыуҙар ғына кешене кеше итә, күңелендә хикмәт шәмен ҡабыҙа, тормошон мәғәнәле итә. Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә Үҙ ҡолдарынан тәрән фекер йөрөтә белеүҙе, иман һәм ғибәҙәттәрҙең асылын аңлауҙы талап итә. Ә быға илаһи Ҡөҙрәт һәм Бөйөклөк хаҡында уйланыуҙар аша ғына ирешергә мөмкин.

Фекер тәрәнлегенә ирешеү һәм шуның аша рухи потенциалыңды асыу – Аллаһ ҡолоноң иң мөһим бурыстарының береһе. Ғибәҙәттәреңдә хошуғ (күндәмлек) менән ҡылыу, күңел күҙең менән күрергә өйрәнеү, тирә-йүндәгеләргә илтифатлы булыу, әхлаҡи юғарылыҡ рухиәтеңдең потенциалын асыусы тәфәккүр аша ғына мөмкин.

Ғаләмде өйрәнеп һәм ғүмер ағышын күҙәтеп, яуабы күңелебеҙ төпкөлөндә йәшенгән бик күп һорауҙар менән осрашабыҙ:

«Ҡайҙан килдек беҙ был донъяға? Беҙ ни өсөн яратылдыҡ? Был донъя ни өсөн бар ҡылынған? Беҙ кем биләмәһендә йәшәйбеҙ? Нисек итеп дөрөҫ тәфәккүргә өйрәнергә? Беҙ ҡайҙа юл тотабыҙ? Тормошобоҙҙоң асылы нимәлә? Ҡотолғоһоҙ булған үлем серен нисек асырға? Уға нисек әҙерләнергә?..»

Ҡөрьән һәм Сөннә тәьҫирендәге тап шундай уйланыуҙар арҡаһында, ҡол үҙенең илаһи Ҡөҙрәт һәм Бөйөклөк алдында ифрат та зәғиф һәм кескәй булыуын төшөнә башлай, юҡтан бар ҡылынған, “мин-мин” тип йөрөгән, үҙен юғары баһалаған кешенең бик ныҡ хаталаныуын аңлай.

Тәфәккүр аша юғары рухиәткә эйә булған мөьмин иге-сиге булмаған фәйезгә, тормошонда һәм ғибәҙәттәрендә рухи күтәренкелеккә лайыҡ була.

Тәфәккүр аша мөьмин төшөнә: ғибәҙәттә ҡәғбә – Ҡибла, һәр һулыштың рухиәт ҡиблаһы иһә – Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә».

Оло йөрәкле Ғәли (радыйаллаһу ғәнһү) был турала әйткән:

«Ғилемһеҙ ғибәҙәттән һәм тәфәккүрһеҙ Изге Ҡөрьәнде уҡыуҙан файҙа әҙ».

Әбүд-Дарда (радыйаллаһу ғәнһү) әйткән:

«Бер сәғәт фекер йөрөтөүең төнгө ҡырҡ нәфел намаҙынан яҡшыраҡ» (Дәйләми, II, 70-71, № 2397, 2400).

Бындай тәфәккүр арҡаһында ғибәҙәттәр камиллаша, хошуғ (күндәмлек) һәм шөкрана ҡылыу һәләте арта.

Мосолман булыр өсөн, ғаҡидаңдың дөрөҫ булыуы ла мотлаҡ, ғибәҙәттәреңдең кәмселекһеҙ булыуы ла мөһим. Әгәр ғибәҙәттәребеҙ рухиәтебеҙгә диҡҡәт менән төбәлгән тәфәккүр, нескәлек, һиҙгерлек мөхитендә ҡылынһа, Аллаһ уларҙы ҡабул итер. Ул саҡта ҡол Раббыһына яҡыная алыр. Оло йөрәкле сәхәбәләр, улар юлынан ихлас атлаусы мөьминдәр – шундай юғары рухиәткә эйә булыусылар.

Ҡөҙрәтле Аллаһ беҙҙән, Үҙенең ҡолдарынан, илаһи ҡөҙрәт һәм бөйөклөк, ғаләмдәге аһәң серҙәре һәм хикмәте, иҫәбе-хисабы булмаған илаһи бүләктәр тураһында фекер йөрөтөүебеҙҙе теләй, һәм шул тәфәккүр аша ер тормошоноң фанилығын, Әхирәт тормошоноң ғына хәҡиҡи булыуын аңлауыбыҙҙы, һәм, баҫалҡылыҡ, күндәмлек сифаттарына эйә

булып, Аллаһ разый булған ҡолдарға әүерелеүебеҙҙе теләй.

Бишр бин Харис әл-Хафи шәйех әйткән:

«Әгәр кешеләр Раббыбыҙ Аллаһтың бөйөклөгө тураһында уйланһалар, Уның ҡанундарын боҙмаҫтар һәм гонаһ ҡылмаҫтар ине» (Ибн Кәссир, I, 448, «Әлү Ғимран» сүрәһе тәфсиренән, 3/190).

Аллаһ Тәғәлә, ҡолдарына Изге Ҡөрьән аяттары һәм ғаләмдәге бихисап илаһи билдәләр тураһында тәрән фекер йөрөтөү кәрәклеген төшөндөрөү өсөн, түбәндәге миҫалды килтерә:

«Әгәр ҙә Беҙ был Ҡөрьәнде тау башына индергән булһаҡ, ихтимал, Аллаһтан ҡурҡыуҙан тетрәп, тау урталай ярылған булыр ине. Был миҫалдарҙы Беҙ, кешеләр һабаҡ алһын, тип килтерәбеҙ» (әл-Хәшер (Ҡыуып сығарыу), 21).

Изге Ҡөрьән аяттары хаҡында уйланыу һәләтенән мәхрүмдәр шулай тасуирлана:

«Улар Ҡөрьәнде аңламайҙармы? Әллә уларҙың күңеленә йоҙаҡ һалынғанмы?» (Мөхәммәд, 24).

Аллаһ Илсеһе (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) үрнәгенән Раббыбыҙ Үҙ ҡолдарында күрергә теләгән камиллыҡҡа тәфәккүр аша ғына ирешергә мөмкин икәнлеген асыҡ күрәбеҙ. Пәйғәмбәр

Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) төндәр буйы ғибәҙәт ҡылған. Күҙҙәренән йәштәр ағыҙып, ул ҡыямда шул ҡәҙәр оҙаҡ торған, хатта уның фатихалы аяҡ табандары шешер булған. Күҙҙәре йомолһа ла, йөрәге уяу ҡалған, бер генә мәлгә лә Аллаһты зекер итеүҙән, тәфәккүрҙән, муракабанан туҡтамаған.

Ғәйшә (радыйаллаһу ғәнһә) Пәйғәмбәр Әфәндебеҙҙең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) фекер йөрөтөү юғарылығы һәм тәрәнлеге тураһында шулай тип һөйләгән:

«Бер төндө Рәсүлуллаһ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) миңә әйтте:

– *Йәә Ғәйшә! Был төндө Раббыма ғибәҙәт ҡылып үткәрергә рөхсәт ит әле миңә!*

Мин әйттем:

– Аллаһ менән ант итеп әйтәм, мин Һинең янында булырға бик яратам, әммә Һине ҡыуандырғанды мин тағы ла нығыраҡ яратам.

Ул торҙо, ентекләп тәһәрәт алды һәм намаҙға басты. Ул иланы... Ул шул ҡәҙәр ныҡ иланы, фатихалы һаҡалы, кейеме, хатта ки намаҙ ҡылып торған ере йәшкә сыланды.

Аҙан әйтер өсөн Билал (радыйаллаһу ғәнһү) килгәс, Рәсүлуллаһты (салләллаһу ғәләйһи үә сәл-

ләм) йәшкә күмелгән килеш күрҙе. Һағышлы һәм ҡайғылы халәтенең сәбәбен белергә теләп һорау бирҙе:

– Йәә Рәсүлуллаһ! Ниңә шул тиклем илайһығыҙ, Аллаһ Тәғәлә һеҙҙең үткәндәге һәм киләсәктәге бөтә гонаһтарығыҙҙы ла ғәфү итте бит?

Быға Пәйғәмбәр (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шулай тип яуап бирҙе:

– *Аллаһтың рәхмәтле ҡоло булырға тейеш түгелме ни мин? Аллаһ менән ант итәм, был төндә миңә шундай аяттар төшөрөлдө, уларҙы уҡып фекерләп ҡарамаған кешегә – ҡайғы,- һәм ул түбәндәге аяттарҙы уҡыны:*

“Улар (мосолмандар) аяҡ өҫтө тороп та, ултырып та, янға ятҡан килеш тә Аллаһты зекер итәләр, Күктәрҙең һәм Ерҙең яратылышы хаҡында тәрән фекерләйҙәр, (һәм әйтәләр): “Раббыбыҙ! Һин быларҙы бушҡа ғына яралтманың. Һине тәсбих итәбеҙ (маҡтайбыҙ, Һин барса кәмселектән паҡһың). Беҙҙе йәһәннәм ғазабынан ҡотҡар!” (Әлү Ғимран (Мәрйәмдең атаһы), 190-191)» (Ибн Хиббан, II, 386; Алуси, Рухүл-Меани, IV, 157).

Ошо изге аяттар төшөрөлгән төндә Аллаһ Илсеһенең (саллаллаһу ғәләйһи үә сәлләм) күҙҙәренән таңға тиклем күҙ йәштәре тама ла тама,

рауза таждарындағы ысыҡ тамсылары уларға көнләшеп ҡарай. Илаһи Ҡөҙрәт һәм Бөйөклөк кәүҙәләнештәре тураһында уйланған мөьминдәрҙең күҙ йәштәре, Аллаһтың рәхмәте менән, төндәрҙең биҙәгенә әйләнәсәк, ҡәбер ҡараңғылығында – яҡтылыҡҡа, Йәннәт баҡсаларында - гөлдәр ысығына.

Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) тәфәккүр хаҡындағы Аллаһтың әмерен пәйғәмбәрлек килгәнгә ҡәҙәр үк, Хира мәмерйәһендә яңғыҙ ҡалып уйланып ултырғанда уҡ үтәй башлай. Уның ғибәҙәте һәм тәфәккүре, ҡарт олатаһы Ибраһимдыҡы (ғәләйһис-сәләм) кеүек, Ер һәм Күктең барлыҡҡа килеүенең һәм Ҡәғбәне[6] тамаша ҡылыуҙың юғары мәғәнәһен төшөнөү һымаҡ була. Шул көндәрҙә лә һәм артабанғы тормошонда ла Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) бойоҡ һәм уйсан була. Уның телмәре зекер була, өнһөҙлөгө – тәфәккүр. Хәҙистәрҙә әйтелә:

«Раббым миңә тәфәккүрҙә өнһөҙ булырға бойорҙо, (һәм мин дә һеҙгә шуны кәңәш итәм)»[7];

«Аллаһтың яратылмыштары хаҡында уйланығыҙ» (Дайләми, II, 56; Хайсами, I, 81);

---

6. Айни, Umdetü'l-Kârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî, Beyrut, İdâretut-Tıbâati'l-Munîriyye, ts, I, 61; XXIV, 128.
7. Хәҙисте тулыһынса ҡарағыҙ. İbrahim Canan, *Hadis Ansiklopedisi*, XVI, 252, no: 5838.

«Тәфәккүргә тиң ғибәҙәт юҡ» (Ғәли әл-Муттаки, XVI, 121).

Тимәк, Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) өммәтендә булырға теләһәк, ҡәлбебеҙ тормоштоң һәм ғаләмдең тәрән серҙәре хаҡында даимән тәфәккүр мөхитендә булырға тейеш. Был донъяға килгән-киткәндәргә күңел күҙе менән бағып, фекер йөрөтөп, рухиәтебеҙҙе асырға, байытырға тейешбеҙ. Һөҙөмтәлә, Раббыбыҙ Ихтыяры менән һәр нәмәгә һалынған Аллаһ хикмәте тамсылап-тамсылап йөрәгебеҙҙә асыла башлаясаҡ.

Бихисап әүлиәләрҙе тәрбиәләгән Тәсауыф системаһы күңелде нурлай, рухи тәрбиә бирә. Был йәһәттән Тәсауыф – хикмәт йоҙаҡтарын асыусы, Раббыбыҙға яҡынайтыусы. Тәсауыф – фани донъя тормошонан баш тартыу түгел, Юныс Әмре әйтмешләй, һәләмәләр, суфый салмаһы түгел, вирд һәм зекер генә лә түгел, ә тәүге нәүбәттә – яуаплылыҡ, үҙ-үҙеңдән хисаплама алыу, фекер йөрөтөү тәрәнлеге. Йәғни, нәфестең төрлө ынтылыштарынан арынып, һәм ҡәлбең менән тәрән фекер йөрөтөргә өйрәнеп, тәфәккүрҙә күтәрелеү һәм һөҙөмтәлә мәңгелеккә миғраж ҡылыу.

IV. ТӘФӘККҮР МӘҮТ

Йөрәктәр, маятник һымаҡ, ҡапма-ҡаршы хис-тойғолар - тормош шатлыҡтары һәм алдағы үлем ҡурҡыныcы араһында даимән тирбәлеп тора. Аҡҡан һыу ише ғүмер һәм үлемдең мәғәнәһе тураһында уйланмай тороп, кешенең асылын, яратылыу серен һәм хикмәтен танып белеү мөмкин түгел.

Тормош буйлап атлаған һәр юлсыны ҡыуып тотасаҡ үлемдең мәғәнәһен аҡылы булған һәр әҙәм танып белергә мәжбүр.

«Әл-Мүлк (Хакимиәт)» сүрәһенең икенсе аятында әйтелә:

«Аллаһ кемдең изгелек ҡыласағын һынап ҡарар өсөн, үлемде, йәшәйеш-тормошто бар итте».

«Әл-Әнбийә (Пәйғәмбәрҙәр)» сүрәһенең 35-се аятында әмер ителә:

«Һәр йән эйәһе үлем әсеһен татыр. Һеҙҙе муллыҡ, ләззәт һәм яманлыҡ менән (ымһынды-

рып) **һынайбыҙ. Унан һуң һеҙ** (ҡылғандарығыҙ өсөн яуап тоторға) **ҡайтарыласаҡһығыҙ».**

Ер донъяһы – илаһи имтиханды ташырыу өсөн экзамен залы, үлем – ҡотолғоһоҙ йомғаҡ. Мәүләнә шәйех нәсихәт бирә: «Терелеү өсөн, үлегеҙ!»

Тән кәртәләрен еңеп кенә, рухиәтебеҙҙе уятырға мөмкин. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Тормош ләззәттәрен өҙөүсе үлемде йыш иҫкә төшөрөгөҙ!» (Тирмиҙи, Ҡиәмәт, 26).

«Тәфәккүр мәүт» – үлем килгәнсе үк уның хаҡында уйланыу. Нәфестең йоғонтоһонан ҡотолоп, Раббыбыҙ хозурына барып баҫырға әҙерләнеү ул.

Хәсән Басри шәйех бер мәл йыназала ҡатнаша һәм, әруахты күмгәс, бер кешегә һорау бирә:

– Әгәр ҙә әруах хәҙер терелһә, изге ғәмәлдәрен, зекерҙәрен арттырырға һәм ҡылған гонаһтары өсөн күберәк ярлыҡау һорарға теләр инеме?

Теге әйтә:

– Мотлаҡ теләр ине.

Хәсән Басри быға яуап итеп әйтә:

– Улайһа ни булған һуң безгә, ни өсөн без ул әруах кеүек уйламайбыҙ? (Ибнү-л-Джәүзи, әл-Хәсән әл-Басри).

Кешеләр ҡорған пландарҙың осо-ҡырыйы юҡ, уларҙың ер хыялдары һәм өмөттәре, ҡойолоп, ҡәбер өҫтөнә өйөлгән япраҡтар ише.

Зыяраттар фани донъянан киткән атайҙар һәм әсәйҙәр, улдар һәм ҡыҙҙар, туған-тыумаса, дуҫиш менән тулы. Ер тормошо ҡайҙа ғына үтһә лә: һарайҙамы, әллә аласыҡтамы, турамы ул, әллә боролмалымы – ҡәбер менән тамамлана. Унан ҡасып ҡотолорлоҡ урын юҡ.

Изге аятта әйтелә:

«Әйт һин: Һеҙ үлемдән ҡасһағыҙ ҙа, ул һеҙҙе яҡалаясаҡ. Ахырҙа күренгәнде һәм йәшерендe белгән Аллаһ хозурына килтереләсәкһегеҙ. Аллаһ нимә ҡылғанығыҙ тураһында хәбәр бирәсәк» (әл-Джумға (Йома), 8).

«Көндәрҙән бер көндө үлем иләҫлеге килер. Һинең ғүмер буйы ҡасып йөрөгән нәмәң шул (әжәл) **булыр»** (Ҡаф, 19).

Үлемдең ҡот осҡос булыуын һүҙ менән аңлатыуы ҡыйын! Уның тәрән мәғәнәһе әруахтарҙың күгәргән өнһөҙ ирендәренә мисәтләнгән. Үлем өнһөҙлөгөнә беркетелгән ҡәбер өҫтөндәге һәр таш – халәт теле менән нәсихәт биреүсе. Тәрән

мәғәнәле ул нәсихәткә был донъяла йәшәүселәр күҙ йәштәре һәм хәсрәтле аһ-зар менән генә яуап бирә ала.

Ер тормошо – алдаҡ бер нәмә генә, Әхирәт – үлем булмаған мәңгелек тормош. Кешеләрҙең күпселеге – сүллектәге сағым ише алдаҡ иллюзия әсирҙәре. Был фани донъяның һәр мәле алдаҡ һәм мәңгелек түгел, шулай булғас, үҙ-үҙеңде алдап әүрәтә торған урын түгелме ни ул?

Кеше күрмәйме әллә: ваҡыт, тирмән ташы һымаҡ, барса яратылмыштарҙы, уларҙың йәшлеген, көсөн онтай!

Мәшһүр һәм сикһеҙ мәңгелек алдында үҙ-үҙеңде ни ҡәҙәр фажиғәле алдау: Әхирәт хәҡиҡәтен белмәй үткән ғүмер, нәфес ымһындырған донъяуи әүәҫлектәргә, үтә торған ләззәттәргә күмелеп һәләк булған ғүмер!.. Бушҡа үткән ғүмер бала саҡта - күңел асыу, йәш саҡта – ялҡынлы теләктәргә әүрәү, өлкәнәйә бара – ғафиллыҡҡа сумыу, ҡартлыҡта – выждан ғазабы кисереү, юғалтҡандарың өсөн көйәләнеү.

Үлем – һәр кеше өсөн Хисап Көнөнөң башланыуы ул. Үкенестәр сөңгөлөнә барып батмаҫ өсөн, Хисап Көнө башланғансы уяныу лазым. Шик юҡ, һәр бәндә Аллаһ Тәғәлә генә белгән ерҙә, ваҡытта Ғазраил менән осрашасаҡ. Шуны онотмаҫҡа кәрәк: үлемдән ҡасып ҡотола торған урын юҡ,

ҡаберҙән фани донъяға кире ҡайтыр юлдар юҡ һәм Ҡиәмәт Көнө ҡурҡыныстарынан бер ҡайҙа ла ҡасып булмай…

Эштәр шулай тора икән, **«Барығыҙ ҙа Аллаһҡа һыйыныңыҙ!..»** (әҙ-Ҙәриәт (Таратыусылар), 50) әмере менән рухланып, ваҡыттың бер генә минутын да әрәм итмәйенсә, берҙән-бер ышаныслы төйәккә – Аллаһтың рәхмәтенә уҡталыу лазым. Киләһе аяттар ап-асыҡ күрһәтеп тора: иртәгәһе көнгә өмөт бағлағандар яңылыша:

«Әй, иман килтергән халыҡ, малдарығыҙ (байлығығыҙ), **балаларығыҙ һеҙҙән Аллаһты оноттормаһын. Кем Аллаһты онота, шул ҙур хәсрәттә булыр, ысын зыян күрер. Беҙ биргән ризыҡтарығыҙҙан, әжәлегеҙ боғаҙығыҙға еткәнсе, саҙаҡа бирергә кәрәк. Әжәле килгән кеше Аллаһтан ялбарыр: "Раббым! Миңә ҡыҫҡа ғына ваҡытҡа булһа ла ғүмер бир. Мин саҙаҡалар бирер инем, изгелектәр ҡылыр инем,-тип. Аллаһ әжәле килгән бер генә кешенең дә үлемен кисектермәҫ. Аллаһ нимә ҡылғанығыҙҙы белеп тороусы "»** (әл-Мунафиҡун (Ике йөҙлөләр), 9-11).

Әҙәм балаһы - ғәжәп йән эйәһе: ул юлсы һымаҡ һанаулы ғына көндәр үтә торған фани донъяға алдана. Көн һайын, үлем-китемде күрә тороп, үлем әле минән йыраҡ, тип уйлай. Теләһә

ниндәй мәлдә юҡка сығыуы ихтимал булған фани нәмәләрҙең мәңгелек хужаһымын, тип уйлай үҙен. Ә бит кеше – фани донъяға ингәндә тән ҡабырсағы кейҙерелгән үлем юлсыһы. Әммә ләкин кешеләрҙең күпселеге үлемгә әҙерләнеү лазым булған донъяла йәшәүен аңламай.

Бер көн килеп фани донъялағы ризығы бөтәр, йәне тәненән сығыр, һәм кеше ҡәбергә – оҙон юл башланған мәңгелек ҡапҡаһына инер.

Беҙгә тәғәйенләнгән ваҡыттың һәр мәле беҙҙе хәҡиҡи таңға яҡынайтыуын аят бик яҡшы асып һала:

«Берәүһенә оҙон ғүмер бирә ҡалһаҡ, Беҙ уны бөкөрәйтеп бөтөрөбөҙ. Шул турала уйлап ҡарамайҙармы?» (Йәсин, 68).

Изге аят аша кешегә гүзәл рәүештә нәсихәт бирелә. Донъяның иң билдәле сифаты – тоғролоҡһоҙлоҡ. Ул биргәнен бик тиҙ кире ала. Бер көн юғары күтәрә, икенсе көн түбәнгә ата. Ул, күләгә һымаҡ, һин уны тоторға теләһәң, һәр ваҡыт ҡасып китә. Әгәр унан ҡасырға теләһәң, һине эҙәрлекләй башлай. Фани донъя ымһындырған нәмәне ҡулға төшөрөргә тырышаһың, әйләнеп ҡарайһың – ғүмерең инде үтеп киткән. Күңелеңде донъяға бағлаһаң, ул ояттһыҙ бер алдаҡсыға әйләнә. Уның ымһындырғыс алдатҡыстарының осо-ҡырыйы

юҡ. Уның холоҡ-ҡылығына ышанырға ярамай. Үҙенә күңел бағлағандарҙы ул бик тиҙ ҡорбан итә.

Бер сәхәбә һорау биргән:

– Йәә Рәсүлуллаһ, мөьминдәрҙең ҡайһыһы аҡыллыраҡ?

Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) яуап биргән:

– *Үлем хаҡында һәр саҡ иҫтә тотоусы һәм үлемдән һуң буласаҡ нимәләргә яҡшы итеп әҙерләнеүсе. Ана шулар кешеләрҙең иң яҡшылары*. (Ибн Мәджа, Зүһд, 31)

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) шулай уҡ әйткән:

«*Үлем хаҡында һәм үлемдән һуң тәндәребеҙҙең һәм һөйәктәребеҙҙең сереп бөтәсәген иҫтә тотоғоҙ. Мәңгелек донъяны теләүселәр был донъяның ялтырауыҡтарынан баш тартыр*» (Тирмиҙи, Ҡиәмәт, 24).

Абдуллаһ бин Ғүмәр (радыйаллаһу ғәнһү) әйткән:

«Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) иңдәремдән тотто һәм әйтте: *"Был донъяла сит ил кешеһе йәки юлсы кеүек бул. Һәм үҙеңде әруах һәм ҡәбер әһеле тип иҫәплә»* (Бохари, Рикак, 3; Тирмиҙи, Зүһд, 25).

Тәбиғиндәрҙән булған бөйөк ғалим Мөджәһид бин Джәбр әйткән:

«Абдуллаһ бин Ғүмәр был хәҙисте тапшырғас әйтте:

“Эй, Мөджәһид! Таң атһа, кискә план ҡорма! Кис етһә, иртәнгә план ҡорма. Сир килгәнсе, һаулығыңдан файҙалан, үлем килгәнсе, тормоштан файҙалан, сөнки һин Аллаһ ҡоло, иртәгә ни булырын – иҫән булырһыңмы, әллә үлерһеңме белмәйһең”» (Тирмиҙи, Зүһд, 25).

Әнәс бин Малик (радыйаллаһу ғәнһү) әйткән:

«Ер көн һайын кешегә шундай ун нәсихәт менән мөрәжәғәт итә:“Йәә, әҙәм балаһы!

1. Һин минең өҫтөмдә йөрөйһөң, әммә миңә ҡайтсаҡһың.

2. Минең өҫтөмдә һин гонаһтар ҡылаһың, әммә минең ҡуйынымда ғазапланасаҡһың.

3. Минең өҫтөмдә һин көләһең һәм күңел асаһың, әммә минең ҡуйынымда илаясаҡһың.

4. Минең өҫтөмдә һин ҡыуанаһың, әммә минең ҡуйынымда ҡайғырасаҡһың.

5. Минең өҫтөмдә һин байлыҡ йыяһың, әммә минең ҡуйынымда һин өмөтөңдән яҙасаҡһың.

6. Миндә һин харам ейәһең, ә минең ҡуйынымда бөжәктәр өсөн ризыҡ буласаҡһың.

7. Минең өҫтөмдә һин тәкәбберһең, әммә минең ҡуйынымда һин кәмһетеләсәкһең.

8. Минең өҫтөмдә һин бәхетле йөрөйһөң, әммә минең ҡуйынымда һағыш эсендә буласаҡһың.

9. Минең өҫтөмдә һин көн яҡтыһында йөрөйһөң, әммә минең ҡуйынымда ҡараңғыла буласаҡһың.

10. Минең өҫтөмдә һин кешеләр араһында, әммә минең ҡуйынымда яңғыҙ ҡаласаҡһың”» (Ибн Хәджәр, Әсҡаләни, Мүнәббихат, 37).

Тормош сәхнәһенең һуңғы декорацияһы булған үлем кешенең киләсәге сағылған көҙгөгә оҡшаш. Әгәр кеше, күңелен фани донъяға бағлап, нәфес әүәҫлектәре хакимлығы аҫтында ғүмер һөрһә, ҡәбере ҡот осмалы ҡараңғылыҡ эсендә булыр. Үлем хаҡында иҫкә төшөрөү ҙә кешене әйтеп бөтөргөһөҙ ғазапҡа һалыр.

Әгәр кеше түбән рухиәте булған нәфесен ашатлап, тәфәккүр мәүт ҡылып, фәрештәләргә тиң рухиәткә күтәрелһә, үлемде Аллаһ Тәғәлә менән осрашыуҙың сәбәбе тип ҡарай башлаясаҡ.

Күпселек кешеләрҙең ҡотон алған үлем Һөйөклөң менән көтөп алынған осрашыуға әүе-

реләсәк. Тәсауыф юлы – үлемде лә гүзәл итергә һәләтле юл.

Үлемде гүзәл итер өсөн, нәфес кәртәләрен ашаҡлап үтеү һәм тәүбә, зүһд, тәүәккүл, ҡәнәғәтлек, зекер, тәүәджуһ, сабыр, муракаба һәм рида халәттәре аша рухи камиллыҡҡа ирешеү лазым.

Ҡәлбте паклауҙа тәфәккүр мәүеттең йоғонтоһо әйтеп бөтөргөһөҙ. Был турала Рабиғ бин Хөсәйн әйткән:

«Йөрәгем үлемде зекер итеүҙән туҡтаһа, ул гонаһҡа батыр, тип ҡурҡам. Һәм әгәр ҙә элекке быуындар менән ҡаршылыҡтан ҡурҡмаһам, үлгәнсегә ҡәҙәр ҡәберҙә булыр инем». (Бәйхаки, Китабуз-зүһд, с.212).

Йөрәк, үлгәнгә тиклем, нәфес һәм рух араһында даимән тирбәлеп тора.

Үлем – әхирәткә сәфәрҙең тәүге мотлаҡи этабы. Мәғрифәтуллаһ ярҙамында ҡәлбеңде үлемгә әҙерләү, уның пакланыуы һәм хозурлыҡҡа ирешеүе, үлемдән ҡурҡыуҙан ҡотолоуы – юлға әҙерләнеүҙең төп шарттары булып тора.

«Үлемгә ҡәҙәр үлегеҙ» һүҙҙәренең сере ана шунда асыласаҡ, һәм еңелеүгә дусар булған нәфес урынын Аллаһҡа мөхәббәт һәм Уға күндәмлек яулап аласаҡ.

V. РАБИТА

«Рабита» һүҙенең лексик мәғәнәһе – «бәйләнеш», «ҡатнашы булыу», «осрашыу». Асылда, был ғаләмдә рабитанан мәхрүм булған бер йән эйәһе лә юҡ. Кешеләр араһындағы бәйләнеш матди һәм рухи ярҙам һорап бер-береңә мөрәжәғәт итергә мөмкинлек бирә. Икенсе төрлө әйтһәк, рабита – мөхәббәт, ҡәлбеңдә даимән һөйөү нурын һаҡлау.

Рабитаның 3 төрө бар:

1. Тәбиғи рабита – кешенең үҙенең яҡындарына булған һөйөү хисе. Мәҫәлән, әсәнең балаһына ҡарата мөхәббәте.

2. Түбән рабита – дин тыйған нәмәләр, шайтан ҡотҡоһонан һәм нәфес әүәҫлектәренән килгән бәйләнештәр. Мәҫәлән, зиһенеңдең, йөрәгеңдең ҡомарлы уйындарға тартылыуы һәм ғаиләңде, яҡындарыңды онотоу.

3. Тәсауыфтағы рабита. Изге төшөнсәләр һәм юғары хистәр аша Аллаһҡа яҡынайтыусы юл һәм алым.

Тәсауыфта рабита - Аллаһҡа яҡынайтыусы методтарҙың береһе, төрлө тәриҡәттәрҙә уның атамаһы төрлөсә булыуы ла ихтимал, әммә дөйөм алғанда, ул – шәйехтең образын күҙ алдына килтереү һәм уның халәтенән юғары хис-тойғоларға күмелеү. Шәйехкә ҡарата хөрмәт һәм һөйөү хистәре мөриткә рухи тонус бирә.

Кеше һәр ваҡыт ниндәйҙер тәьҫиргә дусар. Йоғошло ауырыуҙар берәүҙән икенсегә күскән кеүек, берәүҙең рухи халәте лә башҡаларға йоғонто яһай. Йөрәктәр араһында, һис шикһеҙ, рухи бәйләнеш бар. Әүҙем, энергияһы ташып торған шәхестәрҙең күслө һыҙаттары тирә-йүндәгеләргә, уларҙың ҡабул итә алыу һәләттәренә ҡарап әлбиттә, ниндәйҙер кимәлдә тәьҫир итә. Инсандың ҡәлбе (күңеленең үҙәге) уға тыштан тәьҫир ҡылыусы һәр энергияны тоя: мөсбәт (файҙалы) булһа ла, һәм дә мәнфи (зарарлы) булһа ла... Барыһын да һөйөү, йөрәктәрҙең бер-береһенә тартылыуы хәл итә.

Мәҫәлән, мәрхәмәтле, баҫалҡы һәм йомарт кешеләрҙең рухи халәте тирә-йүндәгеләргә лә йоғонто яһай. Мөхәббәттең кәүҙәләнеше булған рабита рухи алыш-бирештә әүҙемләштерергә һәм йөрәктә тыуған хис-тойғоларҙың сағылышын көсәйтергә тейеш. Бына ни өсөн аҡылы булған һәр мосолман, салих заттарға һөйөү бағлап, мөмкин

ҡәҙәр уларҙың рухи халәтенә төрөнөргә, уларҙың әхлағын алырға тырыша.

Ғәжәп бер хәл: таҙа аҡ кейемдәге тап шунда уҡ күҙгә ташлана. Ә әгәр кеше зиһене иман менән нурланмаған икән, ул үҙ холҡондағы түбән сифаттарҙы күрмәй, сөнки ҡәлбе гонаһҡа батып ҡарайған була. Нәфес һәм шайтан үәсүәсәләренең наркозы аҫтындағы ундай әҙәм рухиәтенең сирле икәнен һиҙмәй. Күңел күҙен асып, мәңгелек тормошо өсөн нимә файҙалы, нимә зыянлы икәнлеген бизмәнгә һалып ҡарарға кәрәк уға. Аллаһ Тәғәлә кешегә ыңғайҙы йәки кирене, яҡшыны йәки яманды һайлау иркен биргән. Раббыбыҙ Аллаһ Ҡөрьәндә дөрөҫ юлды күрһәтә:

«Әй, иман килтергәндәр! Аллаһ ҡаршыһында гонаһ ҡылыуҙан ҡурҡығыҙ һәм тәҡүәләр менән бергә булығыҙ» (әт-Тәүбә, 9/119).

Шуға иғтибар итеү лазым: Аллаһ Тәғәлә был аятта Үҙенең ҡолдарына «тәҡүә булығыҙ» тип бойормай, ә тәҡүәлекте һаҡлау өсөн әмер бирә: «тәҡүәләр менән бергә булығыҙ». Тәҡүәлеккә тәүге аҙым – тәҡүәләр менән бергә булыу, йәғни мөхәббәт аша улар менән бәйләнеште йәнләндереү. «Сей йөҙөм бешкәндәренә ҡарап өлгөрә» әйтеме шул хәҡиҡәтте асып һала ла инде.

Үбәйдуллаһ Ахрар шәйех (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) аятҡа шундай аңлатма биргән:

«**“Тәҡүәләр менән бергә булығыҙ”** әмере даимән тәҡүәләр янында булыуҙы күҙ уңында тота. Формаһы күрһәтелмәгән был дөйөм әмерҙең ике мәғәнәһе бар: физик берҙәмлек һәм рухи. Физик берҙәмлек – тәҡүәләр йәмғиәтендә барлыҡҡа килгән рухи хозурлыҡ, ә рухи берҙәмлек – уй менән уларҙың рухи халәтен, ғәмәлдәрен һәм үҙен тотошон күҙ алдына баҫтырыу».

Тәҡүәләр менән бергә булыу, радиация һымаҡ, тойолмай, әммә нәфесте тәрбиә ҡылыуҙағы уның һөҙөмтәһе асыҡ һиҙелә. Тәҡүәләр янында булыу, уларҙың үҙ-үҙен тотошо һәм рухи халәтен күҙәтеү, хатта ки уларҙың нурлы йөҙҙәренә ҡарау ҙа тәрән йоғонто яһай. Әүлиәләр янында булыу – бөйөк бәрәкәт, сөнки уларҙың рухи халәте тирә-йүндәгеләрҙә сағылыш таба. Гөл баҡсала булғандан һуң, бөтә кейемеңә раузаларҙың хуш еҫе һеңгән кеүек, әүлиәләр янында булыу рухиәтеңде күркәмләндерә.

Мөршидкә үҙе барҙа ла, үҙе юҡта ла хөрмәт һәм мөхәббәт менән ҡарау, уның шәхесенә хас сифаттарҙы үҙләштереп, холҡондо төҙәтеү «фәнә фи шәйех» тип атала. Предметтарҙа һәм образдарҙа һүрәтләнеше булмаһа, абстракт төшөнсәләрҙе ҡабул итеүе ауыр. Ғалимға ҡарап – ғилемде, ғашиҡҡа ҡарап – мөхәббәтте, рәссамға һәм уның картиналарына ҡарап, сәнғәтте күреү еңелерәк.

Рабита ярҙамында мөршидтең рухи үҙенсәлектәре мөриткә күсә. Һәр ваҡыт әүлиәләр эргәһендә тороп булмай, шуға күрә рабитаның асылы шунда: мөршид-камил үҙе барҙа ла, үҙе юҡта ла, әҙәп ҡағиҙәләрен үтәү аша юғары рухиәткә ирешеү.

Рухи халәттәр мөхәббәт, күңел бағлау аша күсә. Камил мөьмин булыр өсөн, һөйөү бағлап, тәҡүәләр, салих заттар менән менән бергә булырға ынтылырға кәрәк.

Мөрид үҙ мөршиденә һөйөү хистәре менән бәйләнгәс, образлы мөхәббәт барлыҡҡа килә. Ҡәлб ысын мәғәнәһендә Аллаһҡа уҡтала башлағас инде, Аллаһтан башҡаға һөйөү бағланмай. Мөхәббәттең образлы төрҙәре менән бәйле барса йөрәк эҫенеүҙәре һәм халәттәре йөрәгең менән мөхәббәтуллаһҡа ирешеүҙәге баҫҡыстар ғына. Мәжнүндең Ләйләнән Раббыһына табан үткән юлына оҡшаш был. Тырышлыҡтарҙың иң бәрәкәтлеһе – хаҡ мөршид-камил менән бергә булыу, уға һөйөү хистәре менән бәйләнеү. Мөхәббәттең һис ни менән сағыштырғыһыҙ юғары нөктәһе – ул рабита.

Бер дәрүиш Аллаһҡа яҡынайтыусы юл тураһында һорағас, Баязит Бистами шәйех әйтә:

«Аллаһҡа яҡын булған әүлиәләрҙе ярат! Улар ҙа һине яратырлыҡ итеп ярат. Уларҙың йөрәгендә булырға тырыш. Раббыбыҙ Аллаһ көн һайын уларҙың ҡәлбенә 360 тапҡыр баға. Әгәр

Ул уларҙың береһенең йөрәгендә һинең исемеңде күрһә, Ул һине ярлыҡар!..»

Шул сәбәпле мөриттең салих затҡа ҡарата мөхәббәтен йәнле халәттә тотоусы рабита – даими үтәү лазым булған рухи күнегеү.

Рабита һөйөү көсө аша үҙләштереүҙең махсус рухи каналын аса. Ошо канал менән бәйләнгән ике кеше араһында тиңләшеүгә алып килгән рухи алыш-биреш башлана. Рухи алыш-биреш үҙ-ара тоташҡан һауыттар системаһындағы процесҡа оҡшаш.

Сәғди Ширази шәйех рухи халәттең тирә-йүндәгеләргә тәьҫирен шулай тасуирлай:

«“Мәмерйә кешеләренең” (әсхәбүл Кәһәф) Көтмөр ҡушаматлы эте, тәҡүәләргә тоғролоҡ һаҡлап, уларҙы оҙатып йөрөй, шуға күрә Изге Ҡөрьәндә телгә алыныуға һәм тарихта ҡалыуға лайыҡ була. Лут Пәйғәмбәрҙең (ғәләйһис-сәләм) ҡатыны иһә иманһыҙҙар менән аралаша һәм шул сәбәпле үҙе лә имандан мәхрүм ҡала.

Берәү Аллаһтың тәҡүәле һайлам заттарына ихлас, күндәм, буйһоноусан рәүештә күңел бағлаһа, ҡәлбе менән уларҙың күркәм әхлағын үҙләштерә башлай. Яҡтылыҡ сығанағы булмаған, әммә ҡояшҡа тартылған, уның нурҙарын сағылдырған ай, уның үҙенсәлектәрен алған кеүек, тәҡүәләр

янында булыусылар ҙа уларҙың яҡтылығын төн ҡараңғылығындағы кешелеккә һибеүсе шәмдәлдәргә әүерелә».

Аллаһ Тәғәләгә яҡынайған, үҙ «мин»ен юғалтҡан һәм илаһи Исемдәрҙең сағылышына лайыҡ булған мөршид-камилдың йөрәге фәйез менән тула. Шул сәбәпле уның йөрәге яҡтылыҡ нурҙарын бер фокусҡа йыйған һәм бөтә түбән нәмәләрҙе яндырырға, көлгә әйләндерергә һәләтле линзаға оҡшап ҡала. Рабита ҡылған мөрит ул бәрәкәттән үҙ өлөшөн алырға ынтыла. Уның йөрәгенән бөтә кире нәмәләр алып ташлана, уларҙың урынын юғары хис-тойғолар, халәттәр ала. Йөрәген ялмап алған барса фани нәмәләр юҡҡа сыға.

Тәсауыфтағы тәрбиә физик берҙәмлекте генә күҙ уңында тотмай. Шундайҙар ҙа бар: мөршит-камилдың янында йөрөйҙәр, әммә ғафиллыҡтары арҡаһында бер ни тоймайҙар.

Ә бик алыҫта булған күпме мөрит, мөршиткә итәғәте, һағыныуы, мөхәббәте сәбәпле гүзәл рухи халәт, хис-тойғолар һәм илһамға лайыҡ була. Юҡҡа ғына салих заттар әйтмәй: «Йәмәндәге – янымда, янымдағы – Йәмәндә», шуға күрә иң мөһиме – ҡайҙа ғына булһаң да, рухи яҡынлыҡты һаҡлап ҡалыу.

Рухи яҡтан көслө шәхестәрҙең тирә-йүндәгеләргә тәьҫир итеү һәләте ни ҡәҙәр генә юғары булмаһын, был ғына аҙ, берәүҙең рухи халәтен икенсе берәүгә тапшырыу – ул рухи ағым, бында мөршид-камилдың һәләттәре лә, мөриттең мөмкинлектәре лә уғата мөһим. Бына ни өсөн мөриттәр төрлө кимәлгә етә.

Айырма мөриттәрҙең рухи потенциалындағы айырма араһында килеп сыға. Әгәр ҙә ки һыуҙы бер үк биҙрә менән күлдән алһаң да, океандан алһаң да - дәүмәле бер үк буласаҡ, мөриткә үҙ потенциалын тулыһынса файҙаланыу ғына кәрәк.

Был турала Юныс Әмре бик күркәм әйткән:

Стаканыңды буш килеш
Шишмә янында ҡалдырһаң,
Унда ул мең йыл торһа ла,
Үҙенән-үҙе тулмаç.

Рухи халәттәрҙең бер кешенән икенсе кешегә күсеү һәләте ыңғай ҙа, кире лә булыуы ихтимал. Мәҫәлән, Фирғәүен артынан барған Һәмән һәм уға оҡшаған түбән заттар тора-бара үҙҙәре лә Фирғәүенгә оҡшай башлай.

Хәҙистәрҙә был турала шулай әйтелә:

«Һөйгәндәр һөйөклөләре менән бергә булыр» (Бохари, Әҙәп, 96).

«Берәү кемгәлер оҡшарға тырышһа, ул шуларҙан булыр» (Әбү Дауыт, Либас, 4/4031).

Шулай итеп, рабитаның иң ҡыҫҡа һәм иң һыйҙырышлы билдәләмәһе – мөхәббәтте сайпылтмай һаҡлау. Мәхлүктәрҙе изгеләштереү – хата, хәләл сиктәренән сыҡҡан енәйәт, Аллаһ беҙҙе ширк ишектәрен асыуҙан үҙе һаҡлаһын. Был урында бик күптәр тайып тәгәрәне. Рабитала ҡатнашҡан зат, йәғни мөршид-камил, Аллаһ һәм Уның ҡоло араһында аралашсы түгел. Исламда аралашсылар юҡ. Мөршит – мөриткә өлгө алыу өсөн бирелгән үрнәк шәхес. Автомобиль хәрәкәттең маҡсаты түгел, ә сараһы булған кеүек, мөршит-камил да рухиәтен Пәйғәмбәр Әфәндебеҙҙең гүзәл әхлағы менән биҙәгән һәм мөриткә рухи тәрбиә биргән Аллаһтың тәҡүәле ҡоло. Изгелек Аллаһҡа ғына хас сифат. Көс һәм Ҡеүәт бары тик Аллаһта. Кеше ниндәй генә рухи дәрәжәгә күтәрелмәһен, ул зәғиф һәм Аллаһҡа мохтаж.

VI. ЛАТИФАЛАР ҺӘМ ЗЕКРУЛЛАҺ

Элегерәк әйтеп кителгәнсә, зекруллаһ – Тәсауыфтағы мөһим тәрбиә сараларының береһе. Аллаһҡа яҡын булған салих заттар оҙайлы тарихи осор барышында ҡәлбеңде даимән зекер халәтендә тоторға, үҙ «мин»еңде зекер итеүгә берҙән-бер лайыҡлы Зат булған Раббыбыҙ Аллаһта иретеп юғалтырға мөмкинлек биргән төрлө алымдар, методтар уйлап сығарған. Методтарҙың береһе тәндәге рухи үҙәктәр (латифалар) менән бәйле, ул бөтә тән менән зекер ҡылыу һәләтен үҫтереүгә йүнәлтелгән.

Тән эшмәкәрлеге өсөн йөрәк, мейе, бауыр, үпкәләр һәм башҡа ағзаларҙың нормаль функцияһы кәрәк булған кеүек, рухиәтеңде уятыу һәм камиллаштырыу өсөн, рухи үҙәктәрҙең яҡшы эшләүе кәрәк. Тәсауыф шәйехтәре рухи илһам (кәшфә) юлы йәки үҙ практикаһынан сығып, кешеләрҙә латифалар (рухи үҙәктәр) барлығын асыҡлаған. Тасуирлауҙа бер ни тиклем айырымлыҡтар булһа ла, дөйөм алғанда, уларҙың классификацияһы шундай:

Ҡәлб – күкрәктәге рухи латифа, йөрәктең өҫкө өлөшө тирәһендә һул имсәктән ярты аяға (ике бармаҡҡа) түбән урынлашҡан. Формаһы менән кескәй генә шыршы тубырсығын хәтерләтә һәм рухи үҙләштереү үҙәге булып тора.

Рух – рухи латифа, уң имсәктән ярты аяға (ике бармаҡҡа) түбән урынлашҡан.

Сер – рухи латифа, һул имсәктән ярты аяға өҫтә урынлашҡан.

Хафи – рухи латифа, уң имсәктән ярты аяға өҫтә урынлашҡан.

Ахфа – алдағы дүрт латифа киҫешкән урында, күкрәк ситлегенең уртаһында урынлашҡан.

Нәфс натыка – маңлай уртаһында урынлашҡан һәм ике ҡаш араһынан башланған вертикаль һыҙыҡ рәүешендәге латифа.

Зекер солтани/зекер күл – зекерҙең тәндең һәр бер өлөшөнә таралыуы, йәғни тәндең һәр өлөшө рухи латифаға әүерелә.

Рухи остаздар (мөршиттәр) аңлатыуынса, латифалар матди донъянан түгел, улар илаһи әмерҙәр донъяһынан бер сер. Рухи илһам (кәшфә) эйәләре лайыҡ булған был ғилемде һүҙ менән тапшырыу мөмкин түгел.

Мөршиттәр фекеренсә, «тәзкиә нәфес» һәм «тәсфиә ҡәлб» өсөн зекер ҡылыу мотлаҡ. Зекерҙәр тел менән дә (джәхри) һәм йәшерен, үҙ алдыңа ла (хафи) әйтелә.

Латифалар менән ҡылынған зекер хафи булып тора. Изге аятта ундай зекер тураһында былай әйтелә:

«Иртәләрен, кистәрен үҙ алдыңа, ҡаты булмаған тауыш менән, ялбарыу менән, ҡурҡыу менән Раббыңды иҫкә ал. Ғәмһеҙҙәрҙән булма» (әл-Әғрәф (Кәртәләр), 7/205).

Латифалар интенсив зекер аша ғына уяна ала. Был турала заманыбыҙҙың бөйөк ғарифтарының береһе Мәхмүд Сәми Рамазан улы (ҡуддиса сырруһу) әйткән:

«Даими зекер - йөрәктең нескәреүенең һәм пакланыуының иң беренсе шарты. Аллаһ Тәғәлә әйтә: **“Әй, иманлы халыҡ! Аллаһты һәр ваҡыт иҫкә алығыҙ”** (әл-Әхзәб (Төркөмдәр), 33/41). Зекерҙе әҙ ҡылыу йөрәкте нескәртә алмай, ҡәлб интенсив зекер аша ғына нескәрә, һиҙгер була башлай. Күп зекер ҡылыу аша ғына кеше камиллыҡҡа ирешә, тәне нурға тула һәм паклана»[8].

8. Мәхмүд Сәми Рамазан улы, Bayram Sohbetleri, Издательство Эркам, Стамбул 2005, с. 44-45.

«Сахибүл-вафа» Муса Топбаш (ҡуддиса сырруһу) рухи тәрбиә эшендә зекруллаһтың үтә лә мөһим булыуы тураһында әйткән:

«Зекер – Аллаһҡа инаныуҙың һәм һөйөү бағлауҙың мөһим критерийы. Һөйгән һөйөклөһөн һәр көн, һәр төн, һәр сәғәт, һәр мәл иҫендә тота, башҡа төрлө ул йәшәй алмай. Даимән зекруллаһта булғандар барыһына ла ирешә, зекруллаһтан мәхрүм булғандар барыһын да юғалта. Зекруллаһ – ҡәлб нуры, рух хозурлығы, күңел һәм зиһен яҡтылығы. Гел зекер ҡылып йөрөгәндең йөрәге нескәрә, ғәмәлдәре һәм әхлағы күркәмләнә, хис-тойғолары йәмләнә.

Әгәр йөрәккә илаһи мөхәббәт инһә, ул Аллаһҡа зекер менән тула, башҡа бөтә нәмә, хатта ки ер мөхәббәттәренең бөтә төрҙәре лә юҡҡа сыға.

Йөрәгеңде уятыу һәм зекерҙе хаят ихтыяжы итеү өсөн, ҡәлбең даимән зекерҙә булырға тейеш. Әгәр зекерҙе дөрөҫ ҡылһаң, ул барса латифаларға, нәфескә һәм бөтә тәнгә[9] үтеп инә».

Ерҙән барлыҡҡа килгән һәм ер менән бәйле кеше ахыр килеп йәнә ергә әйләнәсәк. Раббыһынан барлыҡҡа килгән йәне иһә үлемһеҙ. Ҡиәмәттә йәненә яңы тән биреләсәк. Рухиәтебеҙ, йөҙҙәребеҙ,

9. Садыҡ Дана, Altınoluk Sohbetleri-I, Эркам нәшриәте, Стамбул 2004, 66-сы бит.

фани донъяла ирешкән кимәленә ҡарап, йә нур, йә ҡараңғылыҡ таратасаҡ. Изге аятта был хаҡта әйтелә:

يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ
اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُواْ
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ
وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ.

«Ул Көндө нисәмә йөҙ (сырай) аҡланыр, нисәмә йөҙ ҡап-ҡара булыр. Ҡара йөҙлөләргә килгәндә (уларға әйтеләсәк): **“Иманығыҙҙан ваз кистегеҙ бит, бына кәферлегегеҙгә тамам ғазап татығыҙ!” Йөҙҙәре аҡ булғандар иһә Аллаһтың рәхмәтенә юлығасаҡ. Улар шул рәүештә мәңге-гә шунда (Йәннәттә) ҡаласаҡ»** (Әлү Ғимран, 3/106-107).

Әгәр латифаларыбыҙ һәм йөрәгебеҙ ерҙәге хаятыбыҙҙа уҡ нур менән тулһа, Хисап Көнөндә йөҙҙәребеҙ яҡты булсаҡ, шуға күрә үлем килеп тотҡансы, кисекмәҫтән зекруллаһ нурына төрөнә һалырға кәрәк.

VII. НӘФИ ҮӘ ИСБӘТ

Нәҡшибәндиә тәриҡәте шәйехтәре ҡулланған йәнә бер зекер төрө - «нәфи үә исбәт» тип аталған тәүхид кәлимәһе.

Был зекерҙең маҡсаты – ҡәлбеңдәге Аллаһтан йыраҡайтҡан бөтә нәмәне инҡар итеү («нәфи» – инҡар итеү) һәм бары тик Аллаһтың ғына Раббыбыҙ булыуын раҫлау, берҙән-бер маҡсатыбыҙ Ул булыуын, һәммәһе уның Ихтыяры менән бар ҡылыныуын, Ул Берҙән-Бер Бөйөк һәм Хаҡ икәнен төшөнөү. Һәр уйыбыҙ, ғәмәлебеҙ, эшебеҙ бары тик Уның ризалығы өсөн генә булырға тейеш.

Зекерҙең был төрө бик ентекле үтәлергә тейеш, сөнки «мураҡаба» халәте уға нигеҙләнгән. Әгәр ҙә ки зекерҙең был төрө иғтибарҙы тейешенсә туплап ҡылынһа, рухиәтеңде файҙаһыҙ уйҙарҙан һәм кисерештәрҙән араларға ярҙам итә.

VIII. МУРАКАБА

«Муракаба» һүҙе «күҙәтеү» тигәнде аңлата. Муракаба – ул һәр саҡ, һәр ҡайҙа Аллаһты иҫтә тотоу, күңелең менән Унын Берҙән-Бер, Уға яҡын булыуыңды тойоу, һөҙөмтәлә Уға мөхәббәттә батып юғалыу һәм Унда мәңгелекте табыу.

«Муракаба» хис-тойғоһона ирешеү өсөн, «тәзкиә нәфс» һәм «тәсфиә ҡәлб» аша йөрәгеңдә тейешле нигеҙ ҡороу һәм **«Йәнен пак тотҡан кеше отошта булыр»** (әш-Шәмс (Ҡояш), 91/9) аятының асылына төшөнөү лазым.

Быныӊ өсөн түбәндәге ғәмәлдәргә иғтибарлы булырға кәрәк:

- ризығыңдың хәләл булыуына;
- барса яратылмыштарҙың хоҡуҡтарын һаҡлауға;
- таң алды ваҡытын ғибәҙәттә үткәреүгә;
- хошуғ менән Аллаһтың әмерҙәрен үтәүгә һәм тыйғандарынан тыйылыуға;
- өммәттәге хеҙмәттә ҡатнашыуға;

- хәйриә эштәре менән шөғөлләнеүгә, йәғни ихлас күңел менән Аллаһ ризалығы өсөн саҙаҡалар биреүгә һ.б.;

- тәҡүәләр менән бергә булыуға;

- Ҡөрьән буйынса ғәмәл ҡылып йәшәүгә һәм Ҡөрьәнгә хеҙмәт итеүгә;

- зекерҙе ҡәлебтә сабитлаштырыу, ерләштереү, нығытыуға, даими зекер хәлендә булыуға;

- ғәйбәт, мин-минлек, исраф, ялған, көнсөллөк, ике йөҙлөлөк кеүек холҡоңдоң яман яҡтарына юл ҡуймауға;

- тәфәккүр-мәүт ҡылыуға, йәғни һәр һулышың һайын киләсәк үлемде иҫтә тотоуға.

Камил мөршиттәр Тәсауыф тәрбиәһе юлына баҫҡандарға киләһе аяттар тураһында уйланырға тәкдим итә:

1. Муракаба Әхәдийә

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ
وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُواً أَحَدٌ

«Әйт: «Ул – Аллаһ Бер (Уның һис бер тиңдәше үә оҡшашы юҡтыр), **Аллаһу Самәд-**мәңге йәшәй (һис мәхлүккә ихтыяжы юҡ, бәлки һәр мәхлүктең ихтыяжын үтәүсе Аллаһуҙыр)**. Ул һис кемде тыуҙырманы һәм һис кемдән тыуҙырыл-**

маны. Үә һис кем Уға тиң булманы» (әл-Ихлас, 1-4).

2. Муракаба Мәғийә

وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ

«Ул, ҡайҙа ғына булһағыҙ ҙа, һеҙҙең менән бергәлер» (әл-Хәдид (Тимер), 4).

3. Муракаба Акрабийә

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

«Беҙ уға (кешегә) муйын тамырынан да яҡын торабыҙ» (Ҡаф, 16).

4. Муракаба Мүхаббә

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

«Аллаһ уларҙы һөйөр һәм улар ҙа Аллаһты һөйөрҙәр» (әл-Мәәидә (Табын), 54).

❀

Муракаба кимәлендә зекер һәм вирд ҡылған мөриттәр рухи үҫештәре буйынса ла ошо кимәлгә тиң булырға тейештәр. **Иҫтә тотоу лазым: кешенең рухи һәм әхлаҡи кимәле ниндәй булһа,**

унының рухи һабағы (вирды) ла шундай. Беҙҙең ғәмәлдәребеҙ һәм тәртибебеҙ рухи халәтебеҙ тураһында шаһитлыҡ ҡылып тора. Йәғни, ғәмәлдәребеҙ, әхлағыбыҙ һәм холҡобоҙ ҡәлбебеҙҙең (рухи йөрәк) кардиограммаһын сағылдыра.

Вирдыбыҙ «муракаба» булыуы ихтимал, әммә беҙ муракаба халәтендәме? Йәғни, ысын мәғәнәһендә муракаба кимәленә күтәрелгәнбеҙме, әллә муракаба вирдындағы һүҙҙәрҙе генә ҡабатлайбыҙмы? Мөрит, үҙ-үҙенә ошондай һорауҙар биреп, үҙ халәтен һәр саҡ контролдә тоторға бурыслы.

Мәҫәлән, «**муракаба әхәдийә»** нимәне аңлата?

(قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ): Аллаһ – Берәү генә, Үҙенең Бөйөк, Гүзәл, һис тиңе булмаған Исем һәм Сифаттарында Берҙән-Бер. Ул Үҙе генә ғибәҙәткә лайыҡлы. Бар булыу өсөн, Ул һис кемгә мохтаж түгел. Аллаһ Тәғәләнең барлығының әүәле үә ахыры юҡ. Барса яратылмыштарҙың йәшәйеше Уның Ихтыярында. Асылда улар һис ни түгел. **Шуға күрә мөрит, рухиәтен үҫтереп, «һис» (бер ни) халәтенә етергә тейеш.**

(اَللَّهُ الصَّمَدُ): **«Аллаһ Самәд(е)»**. Бөтә мәхлүктәр Уға мохтаж, Үҙенең иһә һис бер нигә мохтажлығы юҡ. Йәшәр өсөн, атомдан галактикаларға ҡәҙәр барса яратылмыштар Уға мохтаж. Беҙҙең

бөтә доғаларыбыҙ һәм ялбарыуҙарыбыҙ Уға ғына төбәлгән булырға тейеш.

(لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ): **«Ул һис кемде тыуҙырманы һәм һис кемдән тыуҙырылманы»**. Ул берәүҙең дә атаһы ла, әсәһе лә, балаһы ла түгел. Был йәһәттән, хәҙерге заман христиандарының иң ҙур ғәйебе Ғайса пәйғәмбәрҙе һәм уның әсәһе Мәрйәмде (ғәләйһүмәссәләм) илаһилаштырыуҙа. Аят шуны күрһәтеп тора: яратылмыштарҙың береһе лә Аллаһ Тәғәләгә тиң була алмай. Аллаһ Тәғәлә һис нимәгә оҡшамаҫ һәм бер ниндәй һүрәттә булмаҫ, шуға күрә һис ниндәй аҡыл, хыял уны күҙ алдына килтерә алмай.

(وَلَمْ يَكُنْ لَّهُ كُفُوًا أَحَدٌ): **«Һис кем Уға тиң булманы».** Әлмисаҡтан Ҡиәмәткә саҡлы Уның асылына, сифаттарына һәм ғәмәлдәренә тиң булырлыҡ, Уға тиңдәш булырлыҡ һис кем юҡ.

Муракаба хәләтендәге мөрит «әл-Ихлас» сүрәһенең мәғәнәһе тураһында тәрән фекер йөрөтөргә тейеш һәм, уның йәшерен мәғәнәһенә төшөнөп, Йәнәбе Хаҡ алдында үҙенең зәғифлеген танып юғалырға, һәр нәмәлә Уның Барлығын, Берлеген күрергә тейеш. Ысын мәғәнәһендә муракаба дәрәжәһенә күтәрелгән кеше, илаһи Бөйөклөк, Ҡөҙрәт һәм Берҙән-Берлекте һиҙәсәк, «фәнә филләһ» хәләтенең иҫеүен тоясаҡ.

❀

«Муракаба мәғийә» һәм «муракаба акрабийә» ихсан тойғоһона нигеҙләнә. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) билдәләмәһе буйынса, *«ихсан – Аллаһҡа Уны күреп торған кеүек ғибәҙәт ҡылыу. Һин Уны күрмәһәң дә, Ул һине һәр ваҡыт күреп тора»* (Мөслим, Иман, 1, 5; Бохари, Иман, 37).

Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) аңлатмаһын нигеҙ итеп алып, шулай тип әйтергә мөмкин: **«муракаба мәғийә һәм акрабийә» – һәр ҡайҙа, һәр ерҙә илаһи күҙәтеү аҫтында булыуыбыҙҙы йөрәгебеҙ менән даимән тойоу һәм аңлау.** «Муракаба мәғийә» халәтендә Аллаһ ҡоло Раббыһын даимән үҙ янында итеп тоя. Был халәттән һуң, «муракаба акрабийә» - Аллаһ Тәғәләнең кешегә уның үҙенән дә яҡынырак икәнлеген төшөнөү. Аҡылға һыйып бөтә торған нәмә түгел был. Әммә ләкин был яҡынлыҡ шундай: Раббыбыҙ Аллаһ ҡоло һәм уның йөрәге араһында, һәм ҡолоноң йөрәге аша үткән ниәттәрҙе Ул алдан уҡ белеп тора. Ошо яҡынлыҡ хәҡиҡәтен аңлау мөьминдәрҙең ғүмерҙәре буйына ғибәҙәттәрендә, ғәмәлдәрендә һәм хис-тойғоларында сағыла. Һулыш алған һайын, улар изге аятты иҫкә төшөрә, мәғәнәһен төшөнә:

«Беҙ уға муйын тамырынан да яҡын торабыҙ» (Ҡаф, 16).

Ул халәт гонаһтарҙан һаҡлап торған ныҡлы көп һымаҡ. Әгәр ҙә ки кеше үҙенең даимән илаһи күҙәтеү аҫтында булыуын тойһа, ә йөрәге һәр ваҡыт ҡабатлап торһа: «Йәә Раббым!», ул гонаһ ҡыла аламы ни?

Иң мөһим һығымта шул: Аллаһ Тәғәләнең беҙҙе гел күҙәтеп торғанын беҙ аңлап йәшәргә тейешбеҙ. Изге аят бойора:

«Һеҙ ҡайҙа ғына булһағыҙ ҙа, Аллаһ һеҙҙең янда булыр» (әл-Хәдид (Тимер), 4).

Киләһе хәҙис һәр саҡ зекер ҡылып, муракаба хәләтендә булыу кәрәклеген төшөндөрә:

«Аллаһты онотоп, кәрәкмәгән һүҙ һөйләмәгеҙ. Аллаһты зекер итмәйенсә, күп хәбәр һөйләү күңелде ҡатыландыра. Күңелдәре ҡатылар – Аллаһтан иң йыраҡ тороусылар» (Тирмиҙи, Зүһд, 62).

Бер мәл сәхәбәләрҙең береһе һорау биргән:

– Йәә Рәсүлуллаһ! «Нәфес тәзкиәһе» нимәне аңлата ул?

Пәйғәмбәр Әфәндебеҙ (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

– *Ҡайҙа ғына булһаң да, Аллаһ һинең янында икәнен белеү.* (Табәрани, Сәғир, I, 334/555; Бәйхаҡи, Шуаб, III, 187)

Шулай уҡ Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) әйткән:

«Ҡайҙа ғына булһаң да, Аллаһ һинең янында икәнен белеү иман юғарылығынан килә» (Бәйһаҡи, Шуаб, I, 470).

Беҙҙә ихсан һәм муракаба яҡтылығы сағылыш таба башлаһа, һәм Аллаһ һәр мәл беҙҙе күҙәтеп тороуын тоя башлаһаҡ, беҙ, ихсандың иң күркәм өлгөһө булған Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) рухи халәттәренән үрнәк алып, уның юлынан атларға бурыслы булабыҙ.

Уның сабырлығы ниндәй булған, һәм беҙҙең сабырлыҡ ниндәй? Уның йомартлығы һәм тоғролоғо ниндәй булған, һәм беҙҙеке ниндәй? Уның намаҙҙары, ураҙаһы, хажы, зәкәте, шәһәдә кәлимәһе ниндәй булған һәм беҙҙеке ниндәй? Уның Аллаһ юлындағы хеҙмәте, ғәҙеллеге, миһырбанлылығы ниндәй булған һәм беҙҙеке ниндәй? Йәғни, беҙ бөтә ғүмеребеҙ эсендәге әхлағыбыҙға һәм ғәмәлдәребеҙгә хисаплама эшләргә тейешбеҙ. Аллаһ Илсеһенең (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) генә ғәмәлдәре һәм әхлағы - Ҡиәмәткә ҡәҙәр иң гүзәл үрнәк. Ул – ике донъяла ла беҙҙең шаһитыбыҙ һәм шәфәғәтсебеҙ.

Бер вәғәзсе мәсеттә кешеләргә Ҡиәмәт Көнөндә нимә көтөүе тураһында һөйләй. Йыйылған

халыҡ араһында Шибли шәйех тә (рәхмәтуллаһи ғәләйһи) була. Дин әһеле вәғәзенең һуңында ҡәберҙәге һорау алыуҙар хаҡындағы бәйәнен башлай:

«Ғилемеңде нисек ҡулланыуың тураһында һорау буласаҡ! Милкеңде нимәгә сарыф итеүең тураһында һорау буласаҡ! Ғибәҙәттәреңде нисек ҡылыуың тураһында һорау буласаҡ! Харам-хәләлгә иғтибар итеү-итмәүең тураһында һорау буласаҡ!.. Шул хаҡта һорау буласаҡ, был хаҡта һорау буласаҡ!..» – ул бик оҙаҡ буласаҡ һорауҙарҙы һанап китә.

Вәғәз һөйләүсене тыңлаған Шибли шәйех яғымлы ғына итеп өҫтәп ҡуя:

«Хөрмәтлем! Раббыбыҙ Аллаһ ул тиклем күп һорау бирмәйәсәк. Ул шулай тип кенә әйтәсәк:

“Ҡолом минең! Мин һиңә шаһ тамырынан да яҡын булдым, ә һин кем менән булдың?!.”»

Раббыбыҙға итәғәтебеҙҙең асылы йөрәгебеҙҙә ана шундай хис-тойғоларҙың тамыр ебәреүенә бәйле. Аллаһ ниәттәребеҙҙе белә. Шуны иҫтә тотоу лазым: Хисап Көнөндә ғәмәлдәребеҙ ниәттәребеҙгә ҡарап үлсәнәсәк.

Раббыбыҙ Аллаһ һәр саҡ, һәр ҡайҙа беҙҙең менән, әммә беҙҙең дә һәр саҡ, һәр ҡайҙа Уның менән бергә булыуыбыҙ мөһим. «Муракаба

мәғийә» йөрәктәребеҙҙе тетрәндерергә һәм күндәмлегебеҙҙе, шөкрана ҡылыуыбыҙҙы арттырырға тейеш. Аллаһ бүләк иткән һайлау ирке илаһи Ихтыяр алдында күндәмлек һәм ҡәнәғәтлек менән иреп юҡҡа сығырға тейеш.

Риүәйәттәр буйынса, XIX быуаттың күренекле мутасаввифы Мөхәммәд Нурул-Ғәраби шәйех тураһында, ул кешенең ихтыяры булыуын инҡар итә, тигән имеш-мимештәр йөрөй башлай. Был турала ишетеп ҡалғас, Ғабделмәжид падишаһ шәйехте үҙенә саҡыра һәм ошо хаҡта уның фекерен белгеһе килә. Нурул-Ғәраби әйтә:

«Кешенең сикле ихтыяры булыуында шик юҡ. Тап ул кешенең яуаплылығының сығанағы булып тора. Әммә һәммәһендә лә һәм һәр саҡ түгел. Мәҫәлән, минең, әлбиттә, сикле ихтыярым бар, тик бында мин падишаһтың фарманы буйынса килдем. Бынан мин үҙ ихтыярым менән китә лә алмайым. “Кил бында”, - тип беҙгә әйтһәләр, беҙ киләбеҙ, ә әгәр беҙгә: “Китегеҙ бынан”, - тип әйтһәләр, беҙ китәбеҙ. Тимәк, был осраҡта минең ихтыярым юҡ. Бынан тыш падишаһ алдында минең ғәмәлдәрем дә бик сикле. Ошоноң һымаҡ, күп кешеләр һәр ваҡыт Аллаһтың үҙ яндарында булыуын тойоп йәшәй. Аллаһ һәр ваҡыт беҙҙең янда икәнен бөтәһе лә белә, әммә күптәрҙең фекеренсә, улар бары тик намаҙҙа ғына Аллаһ ҡашын-

да. Әммә ләкин юғары рухи дәрәжәгә күтәрелгәндәр Аллаһтың һәр ваҡыт яндарында булыуын тойоп йәшәй. Хәҙер үҙегеҙ хәл итегеҙ – ундай кешеләрҙең сикле ихтыяры бармы, әллә юҡмы?»

Ихсан тойғоһо ҡәлебтә нығынырға һәм Раббыбыҙ менән осрашыуҙың юл күрһәтеүсеһенә әйләнергә тейеш. «Муракаба» халәте һәм «ихсан» тойғоһо хаҡында буш әңгәмәләр йөрәккә бер ни ҙә бирмәй.

❀

«Муракаба мүхаббә» - Аллаһҡа хәҡиҡи яҡынлыҡ билгеһе**.** Әгәр ҡол һәр халәтендә һәм ғәмәлендә тәҡүә булһа, уның рухи донъяһында мәғрифәтуллаһ ҡояшы ҡалҡа. Мәғрифәтуллаһ арта килә йөрәгендә илаһи мөхәббәт хөкөм һөрә башлай. Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәләнең камиллығын һәм гүзәллеген танып белеү һоҡланыу, ҡыуаныс тыуҙыра.

Илаһи мөхәббәт сығанағы – Исемдәренең береһе «әл-Үәдүд (Үҙ ҡолдарын Яратыусы)» булған Аллаһ Тәғәлә. Изге «әл-Үәдүд» - тимәк, «иң ныҡ һөйөүсе һәм иң һөйөклө». Уның мөхәббәтенә лайыҡ булыу өсөн, ҡол үҙен иң гүзәл сифаттар менән биҙәү юлында тырышлыҡ күрһәтергә тейеш. Был рухи кимәлгә еткәндәр төрлө аяттарҙа тасуирлана:

«Әй, иманлы кешеләр, арағыҙҙа диненән яҙған кеше булһа, белеп торһон: Аллаһ Үҙе яраткан, Аллаһты яраткан мөьминдәргә кесе күңелле; кәферҙәргә ҡарата бер ҡырыҫ бер ҡәүем килтерсәктер. Улар Аллаһ юлында Йыһат итерҙәр һәм һис бер ҡурҡытыусыларҙан ҡурҡмаҫтар. Был Аллаһтың Үҙе теләгәненә биргән йомартлығы. Аллаһтың ярлыҡауы һәм ғилеме киңдер» (әл-Мәәидә, 54).

«(Рәсүлуллаһ) **Һин әйт: «Әгәр Аллаһты ятатһағыҙ, минә эйәрегеҙ** (Исламды ҡабул итегеҙ). **Аллаһ та һеҙҙе яратыр һәм гонаһарығыҙҙы ярлыҡар. Аллаһ – Ярлыҡаусы, Киң күңелле, Ғәфү итеүсе»** (Әлү Ғимран (Мәрйәмдең атаһы), 31).

«Аллаһ изгелек ҡылғандарҙы ярата» (әл-Баҡара, 195).

«Һис шикһеҙ, Аллаһ тәүбә иткәндәрҙе һәм таҙарынғандарҙы ярата» (әл-Баҡара, 222).

«Һис шикһеҙ, Аллаһ сыҙамдарҙы ярата» (Әлү Ғимран (Мәрйәмдең атаһы), 146).

«Һис шикһеҙ, Аллаһ Үҙенә тәүәккәлләгәндәрҙе ярата» (Әлү Ғимран (Мәрйәмдең атаһы), 159).

«Һис шикһеҙ, Аллаһ ғәҙел ғәмәлдәрҙе ярата» (әл-Худжүрәт (Бүлмәләр), 9).

«Һис шикһеҙ, Аллаһ ғәҙелһеҙлек эшләүҙән һаҡланғандарҙы ярата» (әт-Тәүбә, 4).

«Һис шикһеҙ, Аллаһ Үҙ юлында һуғышҡанда тотош саф булып һуғышҡандарҙы хуплай. Дөрөҫө шул» (ас-Сафф (Рәт), 4).

Аллаһ Тәғәлә изге ҡудси хәҙистә бойора:

«Минең ҡолом, Мин һөйгән фарыз ғәмәлдәрҙе ҡылып ҡына, Миңә якынаяя алыр, ә нәфелдәрен ҡылып, ул Миңә даимән яҡынайыр. Һәм Мин уны яратырмын. Мин уны яратһам, ишетер ҡолағы, күрер күҙе, алыр ҡулы һәм атлар аяғы булырмын. Әгәр ул Минән нимәлер һораһа, Мин уға мотлаҡ бирермен; әгәр ул Минән нимәнәндер яҡлау һораһа, Мин уны мотлаҡ яҡлармын» (Бохари, Рикак, 38; Ибн Мәджә, Фитан, 16).

Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәләнең мөхәббәтенә лайыҡ булған ҡолдарҙы шулай тасуирлаған:

«Аллаһ тәҡүә, киң күңелле, үҙен ғибәҙәткә бағышлаған, дан-шөһрәттән алыҫ булған һәм нәфесен тәрбиә ҡылыу менән мәшғүл булған ҡолон ярата» (Мөслим, Зүһд, 11).

«Аллаһ Тәғәлә – “әр-Раафиғ (Күтәреүсе, Ололаусы)” һәм үҙ-ара мөнәсәбәттәрҙә йомшаҡлыҡты ярата, Ул хошуғ, хәсрәт, миһырбанлыҡ менән тулы булған, игелеккә өйрәтеп, Аллаһҡа

ғибәҙәт ҡылырға өндәгән һәр бер йәнде ярата. Ул аяуһыҙ, оятһыҙ, буш, төндәр буйы йоҡлаған һәм Аллаһты әҙ иҫкә төшөргән йәндәрҙе яратмай» (Дайләми, Мүснәд, I, 158).

«Аллаһ Тәғәлә йәшлеген Аллаһты зекер итеп үткәргән йәштәрҙе ярата» (Суйүти, әл-Джәмиғус-Сәғир, I, 65).

«Аллаһ бик ныҡ мохтажлыҡ кисергән, әммә һораныуҙан һәм харам килемдән тайшанған фәкир мөьминде ярата» (Ибн Мәджә, Зүһд, 5).

«Аллаһ эшен тырышып һәм иң күркәм рәүештә башҡарғандарҙы ярата» (Дайләми, Мүснәд, I, 157).

Әгәр ҙә ки ҡол Аллаһ һөйгән гүзәл сифат-тарға эйә була башлаһа, Раббыбыҙ был ҡолон нығыраҡ ярата башлай. Әгәр Аллаһ Үҙенең ҡолон ратһа, уның йөрәгендә Аллаһҡа мөхәббәт уяна. Был мөхәббәт шундай дәрәжәгә етә: ҡол Аллаһ ризалығы өсөн һәр мәхлүктең дуҫына әйләнә. Ул халәт – Аллаһҡа яҡынайыуҙың тәбиғи нәтижәһе.

Аллаһ Тәғәлә ундай ҡолдарын ярата һәм үҙенә тартып торған нур таратыусы үҙәккә әйләнгән был ҡолона ҡарата, рухи мөмкинлектәренә ҡарап, башҡа кешеләрҙең мөхәббәтен уята.

Изге аятта әйтелә:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا

«Иман килтереп, изгелектәр ҡылғандарҙың күңелендә мәрхәмәтле Аллаһ (бер-береһен) **яратыу хисе уятасаҡ»** (Мәрйәм, 96).

Бер хәҙистә әйтелә:

«Йәнәбе Хаҡ Үҙенең берәй ҡолон ратһа, Ул Ябраилды саҡыра һәм бойора:

– Мин Үҙемдең шул-шул ҡоломдо яратам, һин дә уны ярат.

Һәм Ябраил да уны яратасаҡ һәм күк әһелдәренә мөрәжәғәт итәсәк:

– Аллаһ шул-шул ҡолон ярата, һәм һеҙ ҙә уны яратығыҙ.

Һәм уны күк әһелдәре яратасаҡ, аҙаҡ был кешегә ҡарата һөйөү ер әһелдәренә лә тапшырыласаҡ, һәм барыһы ла уны яратасаҡ» (Бохари, Бәдғүл-Халҡ, 6).

Ҡол ҡәлбендәге мөхәббәтуллаһ бөтә төр мөхәббәттәрҙән дә өҫтөн булырға тейеш. Мөьмин үҙенә бүләк итеп бирелгән ниғмәттәргә һөйөүен һәм эҫенеүен Аллаһҡа яҡынайыу, Уның мөхәббәтен һәм ризалығын ҡаҙаныу сараһына әйләндерергә тейеш. Мәҫәлән, байлыҡ йыйыу әүәҫлеген - Аллаһ ризалығы өсөн мөмкин ҡәҙәр күберәк

сарыф итеү ниәтенә; балаларына мөхәббәтен – Аллаһтың ихлас, тәҡүәле ҡолдарын тәрбиәләү сараһына; юғары вазифалар биләү, дан-шөһрәт ҡаҙаныу теләген – Аллаһ юлында күберәк хеҙмәт итеү теләгенә.

Асылда, мөхәббәт һөйгәндең һәм һөйөклөһөнөң уртаҡ сифаттарынан әүәләнә. Әгәр ҡолда илаһи Исемдәр һәм сифаттар сағылыш таба башлаһа, Аллаһҡа мөхәббәт көсәйә. Һөҙөмтәлә, тәсауыфтың бөйөк вәкилдәре әйтмешләй, «әхлаҡтың Аллаһ әхлағы менән биҙәлеүе» тип аталған рухи күренеш барлыҡҡа килә. Мөриттең ысын мәғәнәһендә «Муракаба мүхаббә» халәтендә булыуы түбәндәге үҙенсәлектәр менән билдәләнә:

әр-Рахмәән: «Рәхимле һәм бөтә яратылмыштарына ниғмәттәрен бүләк итеүсе». Был илаһи Исем Ҡөрьәндә йышыраҡ ҡулланыла. Әгәр Аллаһтың ошо Исеме ҡолонда сағылыш тапһа, ҡол, барса йәнле һәм йәнһеҙ мәхлүктәрҙе ҡосоп алырға теләгәндәй, үҙенең миһырбанлыҡ ҡанаттарын йәйеп ебәрә. Үҙенә, яҡындарына ғына түгел, бөтә барлыҡҡа мәрхәмәтле, шәфҡәтле була башлай.

әл-Мүьмин: «Ҡолдарын иман шәрәфе менән шәрәфләндереүсе, именлек биреүсе. Ҡурҡыныс хәлдәрҙән һаҡлаусы. Ышаныслы, һәр төрлө бәләләрҙән һаҡлаусы». Әгәр ҙә ки был Исем

ҡолонда сағылыш тапһа, уның иманы нығыныр һәм ул таяныс булырҙай ышаныслы кешегә әйләнер. Кешеләргә ғәмәл менән дә, һүҙ менән дә зыян һалмаҫтай, аманатты ышанып тапшырырҙай кешегә әүерелер.

әл-Бәәри: «Һәммәһен иң гүзәл һүрәттә, аһәңле һәм үҙ-ара ярашлы итеп бар ҡылыусы». Был Исем кешелә сағылыш тапһа, ул илаһи Ҡөҙрәт һәм Ҡеүәт ағымдарын күреү һәләтенә, һәр эште ентекле һәм ғәҙел итеп ҡылырға мөмкинлек биргән нескәлек һәм һиҙгерлеккә эйә була.

әл-Мүсауаир: «Һәр бер йән эйәһен ҡабатланмаҫ йөҙ-ҡиәфәт менән Бар итеүсе». Был Исем сағылыш тапҡан ҡолдар илаһи Ҡөҙрәттең һәр бер кәүҙәләнешен һоҡланып күҙәтәсәк: ҡояш ҡалҡыуын, төрлө төҫкә инеп емелдәгән ҡояш батышын… Улар, күптәрҙә ытырғаныу тыуҙырған йыланға ҡарап, уның арҡаһындағы ғәжәйеп биҙәктәргә һоҡланасаҡ һәм аяғы ла булмаған был йән эйәһенең шул ҡәҙәр етеҙ хәрәкәт итеүенә аптыраясаҡ. Бер үк ерҙә раузалар ҙа, шайтан таяғы ла, әсе лә, татлы ла емештәр, төҫтәре, биҙәктәре менән айырылып торған сәскәләр үҫеүе уларҙы хайран итәсәк.

Мәәликүл-мүлки: «Аллаһ – ғаләмдең һәм мәхлүктәр донъяһының берҙән-бер хакимы». Әгәр был Исем ҡолда сағылыш тапһа, үҙен-

дә булған бөтә мөлкәттең аманат икәнлеген ул аңлай башлай. Шул милек менән файҙаланыуҙың хикмәтен төшөнә. Ул исрафтан һәм һаранлыҡтан пакланасаҡ, ҡорбан итеү, хәйриә эштәре менән шөғөлләнеү һәләтенә эйә буласаҡ. Уның күңелендә Ниғмәттәрен биреүсегә рәхмәт тойғоһо һәм күндәмлек артасаҡ.

әр-Раззәҡ: «Барса яратылмышарға матди һәм рухи Ризыҡ биреүсе». Изге аяттарҙа әйтелә:

«Үҙҙәренә ризыҡ таба алмаған ни ҡәҙәр йәнле мәхлүк бар был донъяла. Шундайҙарға ла, һеҙгә лә Аллаһ ризыҡ бирә. Ул ысыны менән Ишетеүсе һәм мөкәммәл Белеп тороусы» (әл-Ғәнкәбут (Үрмәксе), 60);

«Ер йөҙөндә йәшәүсе һәр йән эйәһенең ризығы бары тик Аллаһ Ихтыярында. Аллаһ ул йән эйәләренең торған урынын да, һуңынан ҡайҙа урынлаштырыласағын да белә. Быларҙың барыһы тураһында ла Китапта ап-асыҡ яҙылған» (Һуд, 6).

Был Исем сағылыш тапҡан ҡол ризыҡ артынан уҡталмаясаҡ, ризыҡты биреүсегә (әр-Раззәҡ) уҡталасаҡ. Һәр ниғмәт килгән һайын, Уны иҫкә төшөрәсәк, яратылмыштары алдына миллиондарса Табын ҡороусының йомартлығына һоҡланасаҡ.

әл-Ғәдел: «Иң ғәҙел, бер кемгә ҡарата ла ғәҙелһеҙлек ҡылмаусы». Ғәҙеллек – һәр кемдең хоҡуғын һаҡлау. Был Исемдән үҙ өлөшөн алған ҡол һис ҡасан ғәҙелһеҙлек ҡылмаç. Үҙе менән йәки яҡындары менән ниндәй генә хәл булһа ла, ғәҙеллектән тайшанмаç. Һәр осраҡта ла ул ерҙә Аллаһ Тәғәләнең ғәҙеллеген таратасаҡ.

әл-Ғафүүр: «Үҙ ҡолдарының гонаһтарын Ғәфү итеүсе; гонаһтарын, хаталарын, кәмселектәрен йәшереүсе. Сикһеҙ күп Ярлыҡаусы». Ҡолда был Исем сағылыш таба башлаһа, ул, гонаһтарын ғәфү итеүҙе һорап, даимән истиғфар ҡыласаҡ, үҙенә ҡарата ғәҙелһеҙ булғандарҙың хаталарын, ғәйептәрен ғәфү итәсәк. Уçаллашыу, дошманлашыу урынына ғәфү итеү, хатта башҡаларҙың хаталарын күрмәү игелек булыуын аңлаясаҡ.

әл-Ғәфүү: «Үҙ ҡолдарын Ярлыҡаусы, уларҙы гонаһтарҙан паклаусы». Раббыбыҙҙың был исеме сағылыш тапҡан ҡол, үҙенең бихисап гонаһтарын күреп, һәр ваҡыт ғәфү үтенәсәк, өмөтһөҙлөккә бирелмәйенсә, истиғфар ҡыласаҡ. Икенсе яҡтан, үҙен ярлыҡаған Аллаһтың ҡолдарын да һәр саҡ ғәфү итәсәк. Ғәфү итә-итә, ярлыҡауға лайыҡ булыуҙың серенә төшөнәсәк. Иң ҙур игелек яманлыҡҡа яманлыҡ менән яуап биреү түгел, ғәфү итеү икәнен төшөнәсәк. Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) ике тиçтә йылдан ашыу үҙенә

золом ҡылғандарҙы ла ғәфү итеүен беләсәк. Шул рәүешле ул, Аллаһ Илсеһе (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) өммәтендә булыу сәбәпле, үҙе лә шул сифатҡа эйә булырға тейешлеген төшөнәсәк.

әс-Сабуур: «Сикһеҙ Сабырлыҡҡа эйә булыусы. Үҙ ҡолдарына Яза бирергә ашыҡмаусы». Был илаһи Исемдән өлөш алыусы кешеләр түҙемлек, сабырлылыҡ тип аталған бүләктең асҡысын ҡулына алыусылар. Был сабырлыҡ асҡысы Аллаһ динендә һәм уны таратыу юлында ныҡ торорға, Аллаһҡа һәр ваҡыт күндәм булырға, ғибәҙәттәрҙе хошуғ менән ҡылырға, харамдан тайшанырға, бөтә һынауҙарҙы лайыҡлы үтергә мөмкинлек бирәсәк.

әл-Кәрим: «Мәрхәмәте сикһеҙ булған оло Йомартлыҡ эйәһе, иң гүзәл сифаттарға эйә булыусы». Аллаһтың был Исеме сағылыш тапҡандар шундай рухи халәткә күтәрелер: улар теләһә ниндәй һаранлыҡтан да азат булыр, Раббыһы бүләк иткән ниғмәттәрҙән башҡаларға киң күңел менән өлөш сығарыр. Үҙенә бер ниндәй ҙә ташлама, еңеллек эҙләмәҫ. Аллаһ Тәғәлә алдындағы дәрәжәһе тәҡүә булыуына бәйле булыуын аңлап, артабан да рухи яҡтан үҫергә тырышыр.

әл-Вәдүүд: «Сикһеҙ Һөйөүсе һәм иң Һөйөклө». Аллаһтың был гүзәл Исеме сағылыш тапҡандар һәммәһен Аллаһ ризалығы өсөн һөйә башлаясаҡ, һәм уны ла барса яратылмыштар,

мәхлүктәр һөйәсәк. Әммә ул имандан йөҙ сөйөргәндәрҙе, Аллаһтың асыуына тарығандарҙы һөймәҫ һәм уларҙың һөйөүен дә теләмәҫ.

❀

Күңеле Аллаһта булған иман эйәһе ғүмерен Раббыбыҙ Аллаһҡа яҡынайыуға бағышлар, нәфесен ҡәнәғәтләндереүгә ваҡытын сарыф итмәҫ, һис кәрәкмәгән мажаралар эҙләп йөрөмәҫ, зинанан йыраҡ булыр, яңылыш инаныстарға алданмаҫ, ялған әүәҫлектәргә бирешмәҫ, наҙандарҙың иҫәр һүҙҙәрен тыңламаҫ, ҡиммәтле ваҡытын буш хәбәргә, ғәйбәткә әрәм итмәҫ. Әгәр ҙә ки ҡол ер һынауҙары алдында Аллаһҡа тәсбих әйтер, шөкөр итер, күндәм һәм рәхмәтле булыр урынға Раббыһын онотһа, ризаһыҙлыҡ белдерһә, наҙанлығын күрһәтһә һәм Уға зарланһа, тимәк ул мураҡаба халәтенән мәхрүм.

Ғүмер һөргәндә Аллаһ янында булғандар, һуңғы һулыштарында ла был ниғмәткә лайыҡ буласаҡ. «Мураҡаба» – Аллаһты танып белеү киңлектәрендәге тормош. Ул ҡәлбеңдән үтә торған теләктәрҙе һәм әүәҫлектәрҙе алып ташлау һәм йөрәгеңде Раббыбыҙға бағышлау, сөнки Аллаһ булмаған йөрәккә фани нәмәләр туласаҡ.

Мураҡаба халәтенә ирешкәс, ҡәлб өсөн барса ғаләм Раббыбыҙҙың аяттары рәүешен аласаҡ һәм

ул уның хәҡиҡи мәғәнәһен уҡый башлаясаҡ. Ул саҡта түбәндәге аятҡа ярашлы йәшәргә мөмкин:

اِقْرَأْ بِسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ

«Һине юҡтан бар иткән Раббының исеме менән уҡый башла» (әл-Ғәләк (Яралғы тамсыһы), 1).

Ғаләмдә, Изге Ҡөрьәндә һәм кешелә кәүҙәләнеш тапҡан Аллаһтың Гүзәл Исемдәре, йөрәктәрҙә сағылыш табып, илаһи серҙәрҙе, мәғәнәләрҙе аса башлаясаҡ, һәм ҡол Ғаләмдәр Раббыһының Ҡөҙрәте алдында үҙенең зәғифлеген, көсһөҙлөгөн тоясаҡ.

ҺЫҒЫМТА

Тәсауыфта «Сайру-сүлүк» (рухи үҫеш юлы) – һүҙ генә түгел, рухи халәт. Аллаһтың салих заттарының әхлағынан һәм рухи халәттәренән үҙ өлөшөңдө алыу һәләте ул. Уны матур кәлимәләр, һүрәтләмәләр гөлләмәһе, тип иҫәпләүселәр – алданыусылар. Кем был юлда «кәшф» һәм «кәрәмәт»тәргә (мөғжизәләр) эйә булыуҙы маҡсат итеп ҡуя – улар шайтандың һәм нәфестәренең әсирҙәре. Иң ҙур кәрәмәт – истиҡамәт (тура юл, Аллаһ әмерҙәрен ентекле үтәү). Бөйөк Раббыбыҙ Аллаһ Үҙенең һөйөклө Илсеһенә (салләллаһу ғәләйһи үә сәлләм) һәм уның өммәтендәгеләргә мөрәжәғәт итә:

«Ий, Мөхәммәд ғ-с, үҙең һәм һиңә эйәреп тәүбә иткән мөьминдәр! Эштәрегеҙҙә, Аллаһ бойорғанса, тура булығыҙ! Һәм Аллаһуға гонаһлы булмағыҙ! Хаҡтыр, ул һеҙҙең нимә ҡылғандарығыҙҙы бик яҡшы белеп тора!» (Һуд, 112).

Исламдың бөйөк шәхестәре кәрәмәтте түгел, истиҡамәтте маҡсат итеп, Аллаһ юлында юғары

рухи бейеклектәргә ирешкән. Кәрәмәт – һыуҙа балыҡтай йөҙөү, һауала ҡоштай осоу һымаҡ һәләттәргә эйә булыу тип әйтмәгән улар. **Улар бөтә ғәмәлдәре һәм рухи халәттәре менән балыҡтар һәм ҡоштарға оҡшарға тырышыусылар түгел, ә истиҡамәттә йәшәүселәр, Аллаһтың ризалығын ҡаҙанырға ынтылып, Уға ғибәҙәттә булыусылар ғына мәғрифәткә лайыҡ булыуын күрһәткән.**

Баязид Бистами (ҡуддиса сирруху) әйткән:

«Әгәр берәүҙең аяғын бөкләп күктә осоп барғанын күрһәң, ул кешенең Аллаһтың әмер-тыйыуҙарын үтәүен, Сөннәгә эйәреүен һәм Раббыбыҙҙың бөтә ҡанундарын үтәүен белмәй тороп, кәрәмәт тип уйлама».

Аллаһтың тәҡүәле ҡолдары, бик ҙур ихтыяж тыумаһа, кәрәмәттәр күрһәтергә тырышмаған. Уларҙың үҙен тотошо йәмғиәттәге нормаларға ярашлы булған.

Хәсән Басри шәйехтең кәрәмәт тураһында һорау биргән мөриткә яуабы айырым иғтибарға лайыҡ:

«Ғилем, рухи халәт, танып белеүҙең юғары кимәленә алданма! Ләүхелмәхфүздә уҡый алырлыҡ дәрәжәгә еткән Бәлғам бин Баур менән ни булғанын иҫеңә төшөр!»

Изге Ҡөрьәндә уның тураһында әйтелә:

«Теләгән булһаҡ, һис шикһеҙ, аяттарыбыҙ ярҙамында Беҙ уны юғары дәрәжәгә күтәргән булыр инек. Ләкин ул донъя малына йәбеште һәм ҡомһоҙлоҡ нәфесенә эйәрҙе. Уның хәле хәс эт тормошо кеүек ине. Янына килә башлаһаң да, телен сығарып йыш-йыш һулар, янынан китһәң дә, телен аҫылындырып һулап ҡалыр. Бына аяттарыбыҙҙы ялғанға сығарырға тырышыусыларҙың хәле шундай булыр. Был ҡиссаны аңлатып бир, бәлки ҙә һабаҡ алырҙар» (әл-Әғрәф (Кәртәләр), 176).

Мәүләнә Халид Бағдади шәйех әйткән:

«Истиҡамәт һәм тырышлыҡ күп һанлы кәшф һәм кәрәмәттәрҙән күпкә яҡшыраҡ. Шуны ла белеп ҡуйыу лазым: дин ҡанундарына ныҡлы эйәреүгә сәбәп булмаған кәшф һәм кәрәмәттәр – бәләләр һәм ыҙғыш-талаштар сығыуға сәбәп».

Мөхәммәд Әсғәд Әрбили шәйех рухи үҫештең билдәле бер кимәленә еткәндәргә нәсихәт биреп киҫәткән:

«Кем генә булмаһын – ғалиммы ул, әллә шәйехме, әгәр ҙә ки уның истиҡамәт салмаһы булмаһа, юҡҡа сығасаҡ».

Кәрәмәттәргә лайыҡ булған салих заттарҙың йөрәктәре “истиҡамәт” һүҙен ишетеү менән шулай

тетрәнә икән, был мәсьәләгә ни ҡәҙәр иғтибарлы булыу кәрәклеге аңлашылалыр.

Мәүләнә Халид Бағдади шәйехтең үҙ мөриттәренә яҙған хатынан был һүҙҙәр ни тиклем нәсихәтле:

«Халыҡ йәлләп ҡараған күпме зәғиф кеше булды, әммә улар ҡәлбендәге иман менән һуңғы һулышын алды. Ҡыҙғанысҡа ҡаршы, ғилем, ғәмәлдәр, байлыҡ, нәҫел һәм камиллыҡ йәһәтенән юғары торған, хатта ки заманының остаздары булған бик күптәр, ғафиллыҡҡа сумып, иманһыҙ булып донъя ҡуйҙы. Һуңғы һулышында үҙең менән маһайырға, ғорурланырға, эреләнергә маташыу - иң ҙур бәхетһеҙлек!

...Раббыбыҙ Аллаһ менән ант итеп әйтәм, әсәйем мине донъяға тыуҙырғандан бирле, Аллаһ ҡабул иткән бер генә изгелек тә ҡыла алманым һәм уларҙың һәммәһе өсөн хисап тоторға тура киләсәк, тип уйлайым. (Әммә Аллаһтың Мәрхәмәтенә һыйынам). Әгәр бөтә эштәреңә нәфес тығылмаған, тип уйлаһаң – был наҙанлыҡтың иң юғары нөктәһе ...

Һуңғы һулыш өсөн кәрәк булған ғәмәлдәр менән шөғөлләнеүегеҙҙе һорайым, бәрәкәтле Сөннәгә ярашлы йәшәүегеҙҙе теләйем, ер тормошоноң сағым ише матурлығына ҡыҙыҡмауығыҙҙы һәм, Аллаһ беҙ фәҡирегеҙҙе Исламда йәшәргә һәм

үлергә лайыҡлы итһен өсөн, доға ҡылыуығыҙҙы үтенәм».

Тәҡүәле сәләфтәрҙең өлгөлө әхлағы күрһәтеп тора: сайру-сүлүк осһоҙ-ҡырыйһыҙ. Тәҡүәлектең бит һуңғы кимәле юҡ. Аллаһ Илсеһе үлгәнгә ҡәҙәр ошолай тип доға ҡылған: «Йәә Раббым! Мин Һине тулыһынса танып белә алманым! Һинең лайыҡлы ҡолоң була алманым!» Тимәк кемдең рухи үҫеше мөкаммал була? Пәйғәмбәрҙәрҙән һәм иҫән саҡтарында уҡ Йәннәт менән һөйөндөрөлгән сәхәбәләрҙән ҡала берәү ҙә һуңғы һулышы ниндәй булырын белмәй. Шуға күрә һәр кем һуңғы һулышымды иманлы булып алырмынмы тигән борсолоу һәр кемдә булырға тейеш.

«Мин сайру-сүлүкте тамамланым,» - тип раҫлаусылар, тимәк, ярты юлда туҡтап ҡалыусылар. Мәүләнә Руми шәйех быны шулай аңлата:

«Эй, мөрит! Аллаһ батшалығының иге-сиге юҡ! Был батшалыҡта ҡайҙа ғына барып етһәң дә, юлыңды дауам ит.

Берәү, рухи юғарылыҡҡа күтәрелеп, үҙен илаһи ниғмәттәргә барып етмәнем, Аллаһтың бүләктәренә лайыҡ булманым, тип иҫәпләһә, мин уға эйәрергә әҙер».

❀

Йөрәк, рухи тәрбиә аша үтеп, хаят һәм рухиәт күнегеүҙәре аша, Аллаһтың йомартлығы һәм рәхмәте менән юлының һуңында кеше һүрәтендә ҡалған килеш эске донъяһы фәрештәләрҙекенә оҡшап ҡала. Ул салих заттарҙың ҡайһы берҙәре, галактиканың алыҫ-алыҫ йондоҙҙары һымаҡ, тирә-йүндәгеләргә билдәһеҙ булып ҡала һәм хатта үҙҙәре лә рухи кимәлдәре тураһында белмәй. Ундай тәҡүәләрҙе йәмғиәт тә белмәй.

Үҙҙәренә йөкмәтелгән бурысты үтәүсе, замандаштарын иман юлына саҡырыусы ул салих заттарҙың ҡайһы берҙәрен халыҡ белә. Улар сәбәп һәм эҙемтә серҙәрен төшөнөүгә лайыҡ була, йәғни илаһи Ихтыярҙың кәүҙәләнештәрен айыра башлай. Ошо рәүешле хикмәткә эйә булып, даимән хозур, тыныслыҡ хәлендә була. Улар ҡайғы һәм хафаларҙан кәртәләнә.

Улар өсөн мәғәнәһеҙ һәм сәбәпһеҙ бер нәмә лә юҡ. Рухи үҫештә булған һәм «Раббың ризалығы өсөн, барса мәхлүктәргә ыңғай ҡара» ҡағиҙәһенә таянған ул салих заттар, нәсихәт алып, ғаләмгә һөйөп һәм һоҡланып баға.

Аллаһтың был тәҡүәле ҡолдары барса яратылмыштарға мөхәббәт һәм хикмәт менән ҡарай, шуға күрә улар хатта йыртҡыс хайуандарҙың яманлығынан да ҡурсаулы, сөнки һөйөүҙең тирә-йүндәгеләрҙе буйһондора торған күҙгә

күренмәгән тәьҫире бар. Ҡәҙимге кешеләргә хас булған ғаләмдәге бөтә нәмәгә ябай, ғәҙәти нәмә тип ҡарау сифаты уларҙа юҡ.

Саф, пакланған йөрәклеләр, ғаләмде тамаша ҡылып, Йәнәбе Хаҡтың Сәнғәтенә хайран ҡала. Илаһи Ҡөҙрәт ағымдарын, йөрәге менән тойоп, улар ләззәт кисерә. Улар өсөн барса ғәләм уҡыр өсөн асып һалынған китапҡа әүерелә. Ул тәҡүәләр был китап юлдары араһында булғанды ла уҡыу һәләтенә эйә.

Әммә ләкин бындай рухи халәттәр барса рухи потенциалын һәм һәләттәрен аса алған мөьминдәрҙең ҡәлбендә генә кәүҙәләнеш таба. Был йөрәктәр юғары үҫеш кисергәндәр һәм илаһи Ҡараш сағылыш тапҡан урынға әйләнгәндәр, Хәҡиҡәткә йүнәлеш биреүсе компастарға әүерелгәндәр. Мәүләнә шәйех бындай ҡәлбтең ҡиммәтен шулай тасуирлай: «Хөрмәтле Ҡәғбә – Әзер улы Хәлил Ибраһим емеше, йөрәгебеҙ - Аллаһ Тәғәлә баҡҡан урын».

Тәсуыф әҫәрҙәрендә йөрәк йыш ҡына Ҡәғбә менән сағыштырыла. Был сағыштырыу шуға бәйләнгән: кешенең үҙәге – йөрәк (ҡәлб), ә ғаләм үҙәге – Ҡәғбә. Был яратылмыштар – Аллаһ баҡҡан ике үҙәк. Был ике нөктәлә илаһи Исемдәр сағылышы тупланған, шулай булғас, йөрәгеңде паклауҙың ни ҡәҙәр мөһим булыуы аңлашыла.

Пакланған һәм илаһи хәкиҡәттәр кәүҙәләнеше урынына әйләнгән йөрәктәр тураһында Ибн Ғүмәр (радыйаллаһу ғәнһү) Хөрмәтле Ҡәғбәгә мөрәжәғәт итеп әйткән:

«Йәә Ҡәғбә, шул ҡәҙәр мөһабәтһең һин! Шәрәфең шул ҡәҙәр бөйөк! Әммә хаҡ мөьминдең Аллаһ алдындағы шәрәфе һинекенән күпкә юғары» (Тирмиҙи, Бирр, 85).

Йөрәк – иман урыны, шуға күрә лә Ибн Ғүмәр (радыйаллаһу ғәнһү) хаҡ мөьмин йөрәгенең Ҡәғбәнән юғарыраҡ булыуы тураһында әйтә.

Мәүләнә шәйех был турала бәйән итә:

«Әгәр һиндә күңел нескәлеге бар икән, үҙ йөрәгең Ҡәғбәһе тирәләй тауаф ҡыл! Ҡәғбәнең хәкиҡи мәғәнәһе – йәнең.

Аллаһ Тәғәлә һиңә, рухиәтеңде сүп-сарҙан таҙартыр һәм йөрәгеңде паклар өсөн, Ҡәғбә тирәләй тауаф ҡылырға бойорған.

Әммә бер нәмәне ныҡлы төшөн: әгәр Аллаһ назары төбәлгән йәнде яралаһаң, Ҡәғбәгә йәйәү барыуыңдың сауабы ла йәнде яралауыңдың гонаһын ҡаплата алмаç».

Ғәбделҡадир Ғәйләни әйткән:

«Фани нәмәләрҙән таҙарынып һәм мәғрифәтуллаһҡа лайыҡ булып ҡына күңелең Ҡәғбә булыр».

Исмаил Хаҡки Бурсауи былай тип аңлатҡан:

Йәнеңә ингән Ҡәғбәгә ингәндән өҫтөнөрәк, шуға күрә Аллаһтың тәҡүәле һәм тоғро ҡолдарына: “Беҙҙе йөрәгегеҙҙән сығарып ташламағыҙ” тип әйтеү һәм шул рәүешле фәйез һәм ярҙам алыу ғәҙәткә ингән.

Кешенең сәғәҙәте һәм именлеге өсөн йөрәк, йән шул тиклем мөһим, бына ни өсөн тәсауыф юлынан барыусылар әҙәм күңелен китеүҙе иң ҙур гонаһҡа һанай. Мәүләнә шәйех киҫәтә:

«Һин һалам бөртөгө ише лә күрмәгән йән әл-Ғәреш, Ләүхелмәхфүз һәм Ҡөрьәндән дә өҫтөн! Ул йән эйәһе ниндәй генә булһа ла, кәмһетмә. Ул кәмһетелгән килеш тә һәммәһенән юғары. Яралы йөрәктәргә Аллаһ назары төбәлгән. Уны Бар ҡылыусы ни ҡәҙәр Бөйөк! Яралы йәнде һауыҡтырыу Аллаһ ҡашында бик күп игелекле ғәмәлдәрҙән өҫтөн… Өндәшмә! Сәстәрең осонда икешәр йөҙ тел булһа ла, йән тураһында һин тулыһынса бәйән итеп бөтөрә алмаясаҡһың».

Һәр эштәге кеүек, рухиәтте камиллаштырыу юлында бәндәнең тырышлығы һәм Аллаһтың ярҙамы кәрәк. Инсандың тырышлығы һәм изге ғәмәлдәре бының өсөн рухи нигеҙ, Аллаһтың йомартлығына һәм ярҙамына сәбәп. Шуға ла ошо юлға баҫҡан мөрит Аллаһтың ярҙамына, мәрхәмә-

тенә өмөт бағларға тейеш. Һәм Аллаһтың ярҙамы теләгәнен тормошҡа ашырырға ярҙам итәсәк.

Ата-бабалырыбыҙ әйткән: «Нимәнелер ҡулыңа тотошлай төшөрә алмайһың икән, ҡулыңа ингән өлөшөн ташларға ашыҡма». Рухиәтеңде тәрбиә ҡылғанда ла ошо принципҡа эйәреү лазым, ирешелгәндәрҙән баш тартырға кәрәкмәй.

Тәсауыфта шундай әйтем таралған: «Атайҙан – ярҙам, улдан – тырышлыҡ!» Йәғни остазының булышлыҡ итеүенә (доғаһына һәм тәүәджуһкә) өмөт бағлаған мөрит ҡулынан килгәнсә тырышырға бурыслы. Аллаһ Тәғәлә Үҙ ҡолоноң рухи донъяһын камиллаштырыуын, мәғрифәтуллаһҡа эйә булыуын, Раббыһы алдында үҙенең көсһөҙлөгөн, зәғифлеген тойоуын һәм ғибәҙәттәрендә ихлас булыуын теләй.

Хаҡтыр, Аллаһ Сүбхәнә үә Тәғәлә ҡолон фани донъяла бүләк итеп биргән ниғмәттәренә ярашлы хөкөм итәсәк. Ҡол иң мөһиме тура юлдан хәҡиҡәткә, изгелеккә барырға һәм Раббыһынан килгән бәрәкәттәргә шөкөр итергә тейеш.

❀

Йәә Раббым! Әхирәттә Һинең Гүзәллегеңде тамаша ҡылыу өсөн, күңел күҙҙәребеҙ күҙгөһөндә Хәҡиҡәтте, ике донъя серҙәрен һәм

хикмәтен күреү һәләтен бир, күҙҙәребеҙҙе һәм рухиәтебеҙҙе Нурың менән яҡтырт!

Әмин!

ЙӨКМӘТКЕҺЕ

НӘШЕРСЕНӘН 5

ТӘСАУЫФ ҺӘМ РУХИ ТӘРБИӘ 9

I. ТАҢ АЛДЫНДАҒЫ ТӨН ХИКМӘТЕ 18

II. ВИРД ҺӘМ ЗЕКЕРҘӘР 29

а. Тәүбә һәм Истиғфар 39

б. Кәлимә Тәүхид.. 47

в. Салауат 47

III. ТӘФӘККҮР... 60

IV. ТӘФӘККҮР МӘҮТ 69

V. РАБИТА 79

VI. ЛАТИФАЛАР ҺӘМ ЗЕКРУЛЛАҺ................. 88

VII. НӘФИ ҮӘ ИСБӘТ.. 93

VIII. МУРАКАБА.. 94

ҺЫҒЫМТА... 116